

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра логопедії

Лоза Анастасія Олексіївна

**Рухлива гра як засіб корекції мовленнєвих порушень
у дітей із загальним недорозвитком мовлення**

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (Логопедія)

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:

_____ Л. Л. Стахова,

кандидат педагогічних наук, доцент

«_____» _____ 20__ року

Виконавець:

_____ А. О. Лоза

«_____» _____ 20__ року

Суми 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ...	7
1.1. Поняття загального недорозвитку мовлення	7
1.2. Роль та значення гри у логопедичній роботі	10
1.3. Рухлива гра як засіб логопедичного впливу	16
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ СКЛАДОВИХ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	30
2.1. Організація констатувального етапу дослідження	30
2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	39
Висновки до розділу 2	43
РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБОМ РУХЛИВОЇ ГРИ	45
3.1. Методика використання рухливої гри у корекційну процесі щодо подолання порушень мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення	45
3.2. Аналіз результатів впровадження розробленої методики подолання порушень мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення	50
3.3. Методичні рекомендації щодо використання рухливих ігор в логопедичній роботі	57
Висновки до розділу 3	59
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Однією з важливих проблем сучасної логопедії є вдосконалення практичних прийомів та методів щодо попередження та усунення дефектів мовлення у дошкільників. Ефективність корекційної роботи значною мірою залежить від того як сама дитина бере участь в процесі її проведення, яка їй при цьому відводиться роль, яка ступінь її ініціативності. Закріплення будь-якого навичку вимагає систематичного повторення, щоб у дитини не пропав інтерес до виконуваної роботи. Передумовою успіху є створення сприятливих умов та застосування певних методів логопедичної роботи. Досить ефективною формою логопедичного впливу є рухлива гра.

На сьогоднішній день значна кількість дітей, які виховуються в закладах дошкільної освіти, мають різні порушення мовлення. Мовленнєві розлади – це проблеми і відхилення мовлення і порушення вербальної комунікації та інших складових, зокрема, мовленнєвої моторики. Симптоматика цих розладів дуже різноманітна. У разі, якщо таким дітям не надана відповідна логопедична допомога в дошкільному віці, порушення мовлення негативно відбиваються на процесі їх навчання в школі.

Доцільність звернення до обраної проблеми підтверджується вимогами нормативно-правових документів: законів України «Про освіту» (2017 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку» (2020 р.), Концепції «Нова українська школа (2016 р.), «Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція» (2021 р.).

Наявність в мовленні дітей дошкільного віку спотворень, замін, відсутність деяких звуків, складності оволодіння фонематичними уявленнями, сприйняттям, аналізом та синтезом негативно відбивається на розвитку їх комунікативних навичок, а також призводить в подальшому до труднощів оволодіння письмовим мовленням. Своєчасне виявлення механізмів, що

детермінують порушення звуковимови, є базою для розробки ефективних методів логопедичної роботи з його формування.

У логопедичній роботі формування та поліпшення фонематичних процесів, таких як: слухове сприйняття, увага, пам'ять, фонематичний аналіз та синтез має неухильно поєднуватися з розвитком ритму, ручної та мовленнєвої моторики, зорово-просторових функцій, часових уявлень, операцій розумового аналізу, порівняння, узагальнення, синтезу, уточнення артикуляційного та власне акустичного образу правильно відтворюваних звуків. Тому формування у дітей старшого дошкільного віку фонематичного компонента мовленнєвої діяльності – досить складне, але обов'язкове та необхідне завдання для кожного логопеда.

Гра є досить ефективним методом навчання дошкільників, засобом всебічного виховання особистості, формою навчання, а також самостійною ігровою діяльністю. Діти дуже обожнюють ігри, навіть вже відомі ігри для них цікава та захоплююча розвага. Гра – це незамінний засіб навчання дітей в подоланні різних порушень в мовленні. Гармонійний і повний розвиток всіх сторін мовлення – запорука успішного опанування грамотою. Вищеописане може зіграти позитивну роль тільки при коректному та доручному підборі ігор та власне їх проведенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему використання гри в системі корекції мовленнєвих порушень розглядали С. Кондукова, А. Богуш, М. Шеремет, Л. Лепеха. Так, О. Коваленко вважає за необхідне використовувати рухливі ігри в системі спрямованій на формування зв'язного мовлення, поліпшення граматичної будови мовлення, активізацію словника, формування звукової культури мовлення. Висвітленням теми використання народних ігор та руханок в роботі з дітьми дошкільного віку займалися В. Верховинець, О. Яницька, О. Усова, та ін. Ю. Шаблінська, Х. Сайко досліджують значення ігрової діяльності (в тому числі рухливих ігор) у дитячому віці та її вплив на процес корекції наявних порушень мовлення.

Власне гру як один із засобів мовленнєвого розвитку дошкільників досліджує Ю. Рібцун. [36]

Аналізуючи літературу з логопедії, зустрічаються певні напрацювання педагогів-практиків, які діляться результатами використання рухливих ігор. Але, в той же час, конкретний досвід по використанню рухливих ігор, спрямованих на розвиток мовлення старших дошкільників зустрічається набагато рідше. Оскільки в дошкільному віці переважає ігрова діяльність, доцільне використання ігор та ігрових вправ. Застосування даного виду діяльності дозволить швидше та ефективніше впоратися з мовленнєвими розладами.

Педагог-логопед або інший спеціаліст й має будувати заняття з дитиною чи групою дітей старшого дошкільного віку таким чином, щоб воно зацікавлювало, проте не ставало розвагою, було ефективним і вирішувало поставлені задачі, а не ефектним; діти мають навчатися граючи, а не просто даремно грати. Старший дошкільник – це діяч, діяльність якого реалізується в тому числі, в рухах і діях. Рухливі ігри дозволяють на занятті одночасно задовольнити потребу дитини у русі та реалізувати необхідні завдання навчального характеру, дозволяють зняти емоційну та м'язову напругу, підвищують працездатність, підвищують якість засвоєння навичок, знань та вмінь.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності використання рухливих ігор в логопедичній роботі.

Завдання дослідження:

- 1) здійснити аналіз науково-методичної літератур з теми наукового дослідження;
- 2) провести обстеження дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення з метою визначення рівня розвитку сформованості мовлення;

3) розробити та експериментально апробувати методику використання рухливої гри у корекційну процесі щодо подолання порушень мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Об'єкт дослідження: мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Предмет дослідження: використання рухливих ігор в корекційній роботі з подолання порушень мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Основні наукові результати дослідження відображено в 2 публікаціях автора:

1. «Теоретичні засади використання рухливих ігор в логопедичній роботі» наукового збірника «Актуальні проблеми соціальної педагогіки, психології та фізичної реабілітації»: матеріали VI Всеукраїнської студентської конференції (18 листопада 2022 рік, м.Суми)

2. «Використання рухливих ігор в логопедичній роботі» наукового збірника «Актуальні проблеми спеціальної педагогіки, психології та фізичної реабілітації : матеріали VI Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (18 листопада 2022 рік, м. Суми)

Структура роботи. Магістерське дослідження включає вступ, три розділи, загальні висновки та додатки. Основний текст викладено на 59 сторінках. В магістерській роботі міститься список використаних джерел (27 позиція), 4 рисунки та 5 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ

1.1. Поняття загального недорозвитку мовлення

Загальне недорозвинення мовлення – це системне мовленнєве порушення, що проявляється у недостатній чи повній несформованості всіх складових мовленнєвої діяльності (фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної) на імпресивному та / чи експресивному рівні, а також тих функцій та операцій, які забезпечують засвоєння мови (зокрема, мисленнєвих функцій і операцій, функцій сприймання, уваги, пам'яті та контролю різних модальностей), внаслідок дії шкідливих екзогенних і / чи ендогенних факторів на різних етапах розвитку [45].

Загальне недорозвинення мовлення може спостерігатися при найбільш складних формах дитячої мовленнєвої патології: алалії, афазії, а також ринології, дизартрії – в тих випадках, коли виявляються одночасно недостатність словникового запасу, граматичної будови мовлення і прогалини фонетико-фонематичного розвитку [34].

Вперше поняття «загальне недорозвинення мовлення» було сформульовано Левіною Р. Є. спільно з колективом наукових співробітників НДІ дефектології Академії педагогічних наук СРСР в 50-60-і роки XX століття [21].

Вивчаючи найбільш складні, системні мовленнєві порушення, Левіна Р. Є. писала, що «ЗНМ у дітей з нормальним слухом та первинно збереженим інтелектом означає таку форму мовленнєвої аномалії, при якій спостерігаються порушення формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що належать як до звукової, так і смислової складових мовлення» [32].

До загального недорозвинення мовлення можуть приводити різні несприятливі фактори в період внутрішньоутробного розвитку, асфіксії і травми під час пологів, а також тривалі соматичні захворювання в ранньому дитинстві. При цьому має місце ураження окремих мозкових структур, недорозвинення всього мозку в цілому, відставання у фізичному і психічному розвитку та ін. Негативно впливати на нормальний хід мовленнєвого розвитку може дефіцит спілкування, несприятливе оточення або генетичні фактори, прогалини у вихованні. Особливе місце в етіології загального недорозвинення мовлення займає перинатальна енцефалопатія [21].

Багато авторів (Вінарська О. М., Грибова О. Є., Єфіменкова Л. М., Халілова Л. Б., Шаховська С. Н. та ін.) основним дефектом мовлення дітей із ЗНМ вважають дефіцитарність їх мовленнєвих можливостей, порушення власне потенцій до розвитку мовлення. Вади функціонування мовленнєвої діяльності у дітей проявляються у зниженій мовленнєвій активності, недостатній увазі до мовленнєвого оточення, труднощах актуалізації знайомих слів, відсутності операції генералізації, перенесенні засвоєної граматичної форми на інші слова, у порушенні програмування висловлювання, несформованості динамічного стереотипу (Гріншпун Б. М., Жукова Н. С., Левіна Р. Є., Маркова А. К., Мاستюкова О. М., Філічева Т. Б. та ін.).

Основними симптомами дизонтогенезу при ЗНМ є стійка й тривала відсутність у дитини мовленнєвого наслідування, відтворення переважно відкритих складів, елізії звуків і складів у словах. Пасивний запас слів значно більший і переводиться в актив дуже повільно (Шаховська С. Н.). Діти не використовують наявний у них запас лінгвістичних одиниць, не вміють оперувати ними, що свідчить про несформованість мовних засобів, неможливість спонтанно здійснювати вибір мовних знаків та використовувати їх у мовленнєвій діяльності [45].

Аналіз літературних джерел і практики виховання та навчання дошкільників зі складними мовленнєвими розладами (Белова-Давід Р. А., Воронова А. П., Гаркуша Ю. Ф., Мاستюкова О. М., Рібцун Ю. В.,

Соботович Є. Ф. та ін.) свідчить про порушення у дітей із ЗНМ зорового і фонематичного сприймання, слухової та зорової уваги, вербальної пам'яті, словесно-логічного й абстрактного мислення, емоційно-вольової сфери, що в цілому негативно впливає на їхній загальний та мовленнєвий розвиток [45].

Порушення мовної здібності у дітей із ЗНМ проявляється у вигляді:

- зниженої мовленнєвої активності (Гріншпун Б., Жукова Н., Лєвіна Р.);
- зниженої уваги до мовленнєвого оточення і недостатньо активній спостережливості (Візель Т., Лєвіна Р., Маркова А.);
- уповільненого вироблення і патологічній інертності мовленнєвих стереотипів, поганому переключенні або, навпаки, швидкому згасанні тих відбитків, що виникли у пам'яті (Гуровець Г., Лубовський В., Трауготт Н.);
- як наслідок, виникають труднощі актуалізації навіть добре знайомих слів (Жукова Н., Мастюкова О., Філічева Т.), не здійснюється перенесення засвоєної граматичної форми на інші слова (Грибова О., Гріншпун Б., Трауготт Н.);
- у мовленнєвій безпорадності в нових ситуаціях і хаотичних діях під час вирішення вербальних завдань (Жукова Н., Трауготт Н.);
- у порушеннях програмування висловлювання, не сформованості динамічного стереотипу (Воробйова В., Соботович Є.);
- зниження мовної здібності відображується на недостатності здібності до моделювання, заміщенню і символізації (Єфіменкова Л., Юртайкін В.) [68].

Незважаючи на певні відхилення від вікових нормативів (особливо в сфері фонетики), мовлення дітей забезпечує її комунікативну функцію, а в ряді випадків є досить повноцінним регулятором поведінки. У них більш виражені тенденції до спонтанного розвитку, до переносу вироблених мовних навичок в умови вільного спілкування, що дозволяє компенсувати мовленнєву недостатність до вступу до школи [34].

1.2. Роль та значення гри у логопедичній роботі

Мовлення людини має істотний вплив на всі сторони її життя. Одним з її найважливіших елементів є звуковимовлення, так як якість звучання мовлення має як соціальне, так і естетичне значення, забезпечуючи розуміння людьми висловлювань один одного. Повноцінне та своєчасне оволодіння звуковою стороною мовлення є найважливішим елементом психічного розвитку дитини, завдяки чому вона отримує можливість взаємодіяти з однолітками та дорослими, вчитися, пізнавати світ. Недосконалість фонетичних особливостей та артикуляційних навичок у дітей дошкільного віку негативно впливає на формування всієї системи мови в цілому.

Долаючи численні порушення мовлення у дітей, сучасному логопеду потрібно вибирати такі методи та прийоми роботи, щоб дитина раділа своїм успіхам, намагалася говорити правильно. Досить часто педагоги-логопеди в своїй практиці використовують ігри, де діти є активними учасниками. Величезне значення приділяється використанню наочності, адже мислення у дітей наочно-образне. Дану роботу доцільно проводити з дітьми старшого дошкільного віку саме в ігровій формі, оскільки гра є провідним видом дитячої діяльності. Безліч ігор, які спрямовані на розвиток мислення та сенсорного виховання, також спрямовані і на розвиток пізнавальної сторони функції мовлення, вважає Ю. Рібцун [16].

Під ігровими технологіями в педагогіці розуміється досить велика група методів та прийомів організації педагогічного процесу у формі різних ігор. На відміну від ігор взагалі педагогічна гра володіє істотною ознакою – чітко поставленою метою та відповідним педагогічним результатом, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному або непрямому вигляді та охарактеризовані навчально-пізнавальною спрямованістю. Метою використання ігрової технології в логопедичній практиці є підвищення мотивації до занять, збільшення результативності корекційно-розвиваючої роботи, розвиток допитливості дітей [3].

У своїй практиці логопеди дуже часто використовують різні ігри з розвитку мовлення дітей. Ігри використовують як на заняттях, так і індивідуально. Так, передбачено тематичне планування занять, тобто протягом тижня вивчається певна лексична тема, наприклад «Дикі тварини» – за цією темою уточнюється, збагачується, активізується словник дітей, а так само розвивається зв'язне мовлення, а це не завжди цікаво, тому використовуються ігри з розвитку мовлення, вважає В. Любашина [12].

М. Шеремет зазначає, що «сухе» пояснення артикуляції та досить нудні тренувальні вправи тільки стомлюють дитину. Тому артикуляційні рухи підносяться дітям у вигляді різних «пісеньок», які співає веселий «язичок». Зразки артикуляції звуків, що даються дітям, доступні їх розумінню та певним чином відповідають дійсності. «Пісеньки» зв'язуються із зоровими картинками-символами, так як це ефективні допоміжні засоби. Розповіді «Веселого язичка» стимулюють розвиток правильного звуковимовлення. Ігри допомагають дітям старшого дошкільного віку розвивати вміння правильно, тривало вимовляти ізольований звук (крім вибухових, які вимовляються коротко), чітко вимовляти та виділяти його голосом в слові, говорити в нормальному темпі фрази з цим звуком [7].

Для того, щоб підвищити інтерес дітей старшого дошкільного віку до логопедичних занять, логопедами використовуються різноманітні ігрові завдання, достатня кількість дидактичного матеріалу. Використання різних ігор дозволяє вирішити відразу кілька завдань:

- пробудити в дитині бажання самому брати активну участь в процесі виправлення звуковимовлення;
- розвивати загальну та дрібну моторику;
- активізувати процеси сприйняття, уваги, пам'яті, мислення;
- формувати графомоторні навички;
- розвивати окорухові функції;
- формувати навички орієнтування;

- оптимізувати процес автоматизації за рахунок включення в роботу слухового, рухового, шкірно-кінестетичного, зорового аналізаторів;
- розширити та власне збагатити діапазон ігрових умінь та навичок;
- підвищити пізнавальну активність та працездатність дітей.

Є. Соботович відзначає ігрові прийоми для занять з дітьми старшого дошкільного віку:

- чергування роботи на горизонтальній та вертикальній поверхнях;
- розташування матеріалу поблизу та далеко;
- робота в русі;
- часта зміна динамічних поз [22].

Логопеди заняття часто розпочинають з елементів гри, сюрпризних моментів – несподіваної появи іграшок, речей, приходу «гостей» тощо. Це зацікавлює та активізує дітей. Однак, коли вперше виділяють якусь властивість – важливо зосередити на ньому увагу дітей, так як ігрові моменти можуть і бути відсутніми. Також при читанні та розповіданні художніх творів логопед може використовувати такі прийоми, які допомагають дітям старшого дошкільного віку зрозуміти і, отже, краще засвоїти текст, збагачують мовлення дошкільників новими словами та граматичними формами, тобто дають їм нові знання про навколишній світ. Ці прийоми наступні:

- пояснення незрозумілих дітям слів, що зустрілися в тексті;
- введення слів-етичних оцінок вчинків героїв;
- привернення уваги дітей до граматичних конструкцій тексту, заміна їх синонімічними конструкціями;
- порівняння двох творів, з яких друге продовжує і уточнює етичну тему, розпочату в першому, або протиставляє поведінку в подібних ситуаціях двох героїв – позитивного та негативного [3].

Ігрові прийоми реалізуються у використанні різних персонажів, казкових сюжетів, театралізації, інсценування (вимовляння фраз від імені персонажів або звірів, слів-перевертнів, навмисних помилок, в емоційній подачі матеріалу. Діти старшого дошкільного віку дуже люблять виправляти «помилки»,

допущені логопедом або будь-яким персонажем, вчити казкових гостей, виступати в будь-якій ролі. Подібні заняття повинні містити максимум інформації, яка сприяє збагаченню пам'яті дітей образами та уявленнями. Різноманітність завдань, швидкий темп проведення ігрових занять перешкоджають стомленню, розвивають переключення уваги та дозволяють підтримувати інтерес дітей старшого дошкільного віку протягом усього заняття [16].

Найкраще об'єднати ігровий матеріал з корекції звуковимовлення з одночасним тренуванням тонких рухів пальців рук, що дозволяють багаторазово повторювати поставлений звук ізольовано, в складах і словах, і збагаченням словника колоративною лексикою. Для того, щоб механізм взаєморегуляції рухової та мовленнєвої функції «зрушив» мовленнєвий розвиток в позитивному напрямку, можна використовувати, наприклад, такий ігровий прийом як «піаніно». В індивідуальному зошиті дитини записати скоромовку, накидати малюнок до неї і намалювати п'ять «клавіш». Дитина старшого дошкільного віку, чітко артикулюючи, неодноразово вимовляє скоромовку, послідовно притискаючи пальці рук до «клавіш». А потім, під час виконання домашнього завдання, розфарбовує і самі «клавіші», і малюнок. Також використовуються ігри на розвиток мовленнєвого дихання та виховання повітряного струменя, казкові історії з артикуляційної гімнастики, «комп'ютерні» ігри з автоматизації поставлених звуків ізольовано в словах і складах, включенням до занять ігор-казок, які виховують виразність мовлення та вміння змінювати тембр голосу [7].

Численний досвід вітчизняних логопедів показує, що використання ігрових прийомів в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку сприяє найкращому засвоєнню знань, а більш успішному виконанню завдань сприяє створення ігрових ситуацій.

Ігри «Від артикуляції». У тих випадках, коли не вдається отримати потрібну артикуляцію за наслідуванням цілком, доводиться скористатися другим способом постановки звуків – «від артикуляції». У спеціально

підібраних іграх спочатку відпрацьовуються окремі елементи артикуляційного укладу звуку, а потім послідовно відтворюють статику артикуляційного укладу та динаміку звуку [3].

Ігри «від опорного звуку». Здійснюється підбір вправ на основі вироблення нових артикуляційних навичок шляхом використання компенсаторних можливостей організму (власне зорових та слухових сприйняття, тактильних та кінестетичних відчуттів). При підборі ігор в системі формування вимовляння у дошкільників з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення повинен враховуватися фонетичний принцип послідовності постановки звуків: від простих до більш складних за артикуляцією звуків. Дана послідовність визначена природним (фізіологічним) ходом формування звуковимовлення у дітей старшого дошкільного віку в онтогенезі [16].

Так, на першому етапі відбираються ігри, спрямовані на формування вимовляння голосних звуків [а], [о], [у], [і], [и], [е], так як дитина опановує ними в першу чергу. Далі йдуть фонemi, найбільш легкі в артикуляційному відношенні і далекі один від одного акустично: [м], [н], [х], [т], [д], [п], [б], [в], [ф], [до], [г] (і їх м'які варіанти). Потім уточнюється та закріплюється в мовленні дітей артикуляція свистячих звуків [з], [з], [ц]; шиплячих [ш], [ж], [ч], [щ]; сонорних звуків [л], [р]; звуку [й].

Ігри з самотійного називання мовленнєвих одиниць за картинками, схемами, символами. Коли робота з автоматизації досягає етапу закріплення правильної вимови звуків у словах та фразах, можна значно урізноманітнити заняття, використовуючи наочний матеріал. Використання ж ігрових прийомів допоможе ефективно провести етапи автоматизації ізолюваного звуку та закріплення його правильного вимовляння. У процесі використання ігор вивчаються артикуляційні особливості кожного звуку, основні артикуляційні та акустичні характеристики, які відрізняють його від інших звуків. У процесі дидактичних ігор формуються та вдосконалюються мовленнєві навички дитини, уточнюється правильне положення губ, язика, щік для правильної

вимови того чи іншого звуку. Особливе увага приділяється якості артикуляційних рухів, розвитку точності, сили, темпу, чіткості, диференційованості [19].

Ігри, спрямовані на формування фонематичних процесів. Власне підбір необхідних для цього ігор має на увазі як формування фонематичного сприйняття, так і фонематичного аналізу, синтезу та уявлень. Робота з розвитку фонематичного сприйняття ведеться в наступній послідовності: діти старшого дошкільного віку вчаться виділяти звук на початку слова, виділяти перший приголосний з слова, виділяти кінцевий приголосний та голосний з слова, виділяти з середини слова ударний голосний. Логопедична робота на самому початку здійснюється на матеріалі немовленнєвих звуків. Потім вже діти вчаться розрізняти слова, близькі за звуковим складом, потім, склади та фонemi рідної мови. Надалі проводиться навчання способам складного звукового аналізу та синтезу, діти вчаться визначити кількість, послідовність, місце звуку в слові [22].

Діти старшого дошкільного віку обдуманно підходять до вибору сюжету ігор в логопедичній роботі, обговорюють його попередньо, на елементарному рівні планують розвиток змісту. З'являються нові сюжети, які нав'язані враженнями, почерпнутими за межами освітнього закладу: за мотивами мультсеріалів, прочитаних вдома книг, оповідань батьків тощо. В даний час поширені ігри в подорожі, в тому числі й космічні: розширилася сфера відображення праці дорослих (обслуговуюча праця в банку, на транспорті, служба охорони та правопорядку тощо).

У старшому дошкільному віці триває узагальнення ігрових ситуацій; крім умовних та символічних дій (поклав голову на долоньку – заснув) діти активно використовують мовленнєві коментарі («все ніби поспали – і відразу йдемо в зал на свято!»; «Давайте так: ми вже прилетіли в Африку!»). Ці мовленнєві коментарі являють собою словесне заміщення будь-яких подій. Діти старшого дошкільного віку вдаються до них, щоб не порушувати логіку розгортання змісту гри.

1.3. Рухлива гра як одна з важливих форм логопедичного впливу

Мовлення людини має істотний вплив на всі сторони її життя. Одним з її найважливіших елементів є звуковимови, так як якість звучання мовлення має як соціальне, так і естетичне значення, забезпечуючи розуміння людьми висловлювань один одного. Повноцінне та своєчасне оволодіння звуковою стороною мовлення є найважливішим елементом психічного розвитку дитини, завдяки чому вона отримує можливість взаємодіяти з однолітками та дорослими, вчитися, пізнавати світ. Недосконалість фонетичних особливостей та артикуляційних навичок у дітей дошкільного віку негативно впливає на формування всієї системи мови в цілому.

Долаючи численні порушення мовлення у дітей, сучасному логопеду потрібно вибирати такі методи та прийоми роботи, щоб дитина раділа своїм успіхам, намагалася говорити правильно. Досить часто педагоги-логопеди в своїй практиці використовують ігри, де діти є активними учасниками. Величезне значення приділяється використанню наочності, адже мислення у дітей наочно-образне. Дану роботу доцільно проводити з дітьми старшого дошкільного віку саме в ігровій формі, оскільки гра є провідним видом дитячої діяльності. Безліч ігор, які спрямовані на розвиток мислення та сенсорного виховання, також спрямовані і на розвиток пізнавальної сторони функції мовлення, вважає Ю. Рібцун [35].

В педагогіці поняття ігрова технологія об'єднує значну кількість прийомів та методів організації навчально-виховного процесу ігровими засобами. Найбільша різниця між грою та ігровою технологією полягає в існуванні для ігровою технології чіткої мети та відповідного останній результату. Ціллю застосування ігрових технологій в корекційному логопедичному процесі є покращення якості корекційно-розвиткової роботи, розвиток, пізнавальних процесів, формування позитивного ставлення дитини до занять [11].

У своїй практиці логопеди дуже часто використовують різні ігри з розвитку мовлення дітей. Ігри використовують як на заняттях, так і індивідуально. Так, передбачено тематичне планування занять, тобто протягом тижня вивчається певна лексична тема, наприклад «Дикі тварини» – за цією темою уточнюється, збагачується, активізується словник дітей, а так само розвивається зв'язне мовлення, а це не завжди цікаво, тому використовуються ігри з розвитку мовлення, вважає В. Любашина [26].

М. Шеремет зазначає, що «сухе» пояснення артикуляції та досить нудні тренувальні вправи тільки стомлюють дитину. Тому артикуляційні рухи підносяться дітям у вигляді різних «пісеньок», які співає веселий «язичок». Зразки артикуляції звуків, що даються дітям, доступні їх розумінню та певним чином відповідають дійсності. «Пісеньки» зв'язуються із зоровими картинками-символами, так як це ефективні допоміжні засоби. Розповіді «Веселого язичка» стимулюють розвиток правильного звуковимовлення. Ігри допомагають дітям старшого дошкільного віку розвивати вміння правильно, тривало вимовляти ізольований звук (крім вибухових, які вимовляються коротко), чітко вимовляти та виділяти його голосом в слові, говорити в нормальному темпі фрази з цим звуком [22].

Для того, щоб підвищити інтерес дітей старшого дошкільного віку до логопедичних занять, логопедами використовуються різноманітні ігрові завдання, достатня кількість дидактичного матеріалу. Використання різних ігор дозволяє вирішити відразу кілька завдань:

- пробудити в дитині бажання самому брати активну участь в процесі виправлення звуковимови;
- розвивати загальну та дрібну моторику;
- активізувати процеси сприйняття, уваги, пам'яті, мислення;
- формувати графомоторні навички;
- розвивати окорухові функції;
- формувати навички орієнтування;

- оптимізувати процес автоматизації за рахунок включення в роботу слухового, рухового, шкірно-кінестетичного, зорового аналізаторів;
- розширити та власне збагатити діапазон ігрових умінь та навичок;
- підвищити пізнавальну активність та працездатність дітей.

Є. Соботович відзначає ігрові прийоми для занять з дітьми старшого дошкільного віку:

- чергування роботи на горизонтальній та вертикальній поверхнях;
- розташування матеріалу поблизу та далеко;
- робота в русі;
- часта зміна динамічних поз [42].

Нині вже є традиційним такий початок логопедичного заняття, коли вже з перших секунд в нього включається сюрпризний момент або розпочинається гра. Це мотивує дітей до подальшої ефективної діяльності під час заняття. Це зацікавлює та активізує дітей. Також при читанні та розповіданні художніх творів логопед може використовувати такі прийоми, які допомагають дітям старшого дошкільного віку зрозуміти і, отже, краще засвоїти текст, збагачують мовлення дошкільників новими словами та граматичними формами, тобто дають їм нові знання про навколишній світ. Ці прийоми наступні:

- роз'яснення невідомих дітям слів, що зустрілися під час заняття;
- введення слів, що спрямовані на оцінювання вчинків героїв;
- привернення уваги дітей до наявних в тексті граматичних конструкцій та формування їх синонімічних аналогів;
- порівняння двох творів, з яких другий продовжує або (і) уточнює морально-етичну тематику, розпочату в першому, або протиставляє поведінку героїв з різних боків [11].

Ігрові прийоми реалізуються у використанні різних персонажів, казкових сюжетів, театралізації, інсценування (вимовляння фраз від імені персонажів або звірів, слів-перевертнів, навмисних помилок, в емоційній подачі матеріалу. Діти старшого дошкільного віку дуже люблять виправляти «помилки», допущені логопедом або будь-яким персонажем, вчити казкових гостей,

виступати в будь-якій ролі. Подібні заняття повинні містити максимум інформації, яка сприяє збагаченню пам'яті дітей образами та уявленнями. Різноманітність завдань, швидкий темп проведення ігрових занять перешкоджають стомленню, розвивають переключення уваги та дозволяють підтримувати інтерес дітей старшого дошкільного віку протягом усього заняття [35].

Найкраще об'єднати ігровий матеріал з корекції звуковимови з одночасним тренуванням тонких рухів пальців рук, що дозволяють багаторазово повторювати поставлений звук ізольовано, в складах і словах, і збагаченням словника колоративною лексикою. Для того, щоб механізм взаєморегуляції рухової та мовленнєвої функції «зрушив» мовленнєвий розвиток в позитивному напрямку, можна використовувати, наприклад, такий ігровий прийом як «піаніно». В індивідуальному зошиті дитини записати скоромовку, накидати малюнок до неї і намалювати п'ять «клавіш». Дитина старшого дошкільного віку, чітко артикулюючи, неодноразово вимовляє скоромовку, послідовно притискаючи пальці рук до «клавіш». А потім, під час виконання домашнього завдання, розфарбовує і самі «клавіші», і малюнок. Також використовуються ігри на розвиток мовленнєвого дихання та виховання повітряного струменя, казкові історії з артикуляційної гімнастики, «комп'ютерні» ігри з автоматизації поставлених звуків ізольовано в словах і складах, включенням до занять ігор-казок, які виховують виразність мовлення та вміння змінювати тембр голосу [22].

Численний досвід вітчизняних логопедів показує, що використання ігрових прийомів в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку сприяє найкращому засвоєнню знань, а більш успішному виконанню завдань сприяє створення ігрових ситуацій.

Ігри «Від артикуляції». У тих випадках, коли не вдається отримати необхідний артикуляційний уклад методом наслідування в повній мірі, доводиться користуватися іншим способом постановки звуків – «від артикуляції». У спеціально підібраних іграх спочатку відпрацьовуються окремі

елементи артикуляційного укладу звуку, а потім послідовно відтворюють статику артикуляційного укладу та динаміку звуку [11].

Ігри «від опорного звуку». Здійснюється підбір вправ на основі вироблення нових артикуляційних навичок шляхом використання компенсаторних можливостей організму (власне зорових та слухових сприйняття, тактильних та кінестетичних відчуттів). При підборі ігор в системі формування вимовляння у дошкільників з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення повинен враховуватися фонетичний принцип послідовності постановки звуків: від простих до більш складних за артикуляцією звуків [35].

Так, на першому етапі відбираються ігри, спрямовані на формування вимовляння голосних звуків [а], [о], [у], [і], [и], [е], так як дитина опановує ними в першу чергу. Далі йдуть фонemi, найбільш легкі в артикуляційному відношенні і далекі один від одного акустично: [м], [н], [х], [т], [д], [п], [б], [в], [ф], [до], [г] (і їх м'які варіанти). Потім уточнюється та закріплюється в мовленні дітей артикуляція свистячих звуків [з], [з], [ц]; шиплячих [ш], [ж], [ч], [щ]; сонорних звуків [л], [р]; звуку [й].

Ігри з самотійного називання мовленнєвих одиниць за картинками, схемами, символами. Коли робота з автоматизації досягає етапу закріплення правильної вимови звуків у словах та фразах, можна значно урізноманітнити заняття, використовуючи наочний матеріал. У процесі використання ігор вивчаються артикуляційні особливості кожного звуку, основні артикуляційні та акустичні характеристики, які відрізняють його від інших звуків. У процесі дидактичних ігор формуються та вдосконалюються мовленнєві навички дитини, уточнюється правильне положення губ, язика, щік для правильної вимови того чи іншого звуку. Особливе увага приділяється якості артикуляційних рухів, розвитку точності, сили, темпу, чіткості, диференційованості [39].

Ігри, спрямовані на формування фонематичних процесів. Власне підбір необхідних для цього ігор має на увазі як формування фонематичного

сприйняття, так і фонематичного аналізу, синтезу та уявлень. Логопедична робота на самому початку здійснюється на матеріалі немовленнєвих звуків. Потім вже діти вчаться розрізняти слова, близькі за звуковим складом, потім, склади та фонemi рідної мови. Надалі проводиться навчання способам складного звукового аналізу та синтезу, діти вчаться визначити кількість, послідовність, місце звуку в слові [42].

Старші дошкільники усвідомлено здійснюють вибір сюжетних стратегій на логопедичному занятті, можуть брати участь в плануванні розвитку гри. Часто вони включають в гру сюжети з власного позанавчального життя.

У вищезгаданому віковому періоді триває узагальнення ігрових ситуацій; крім умовних та символічних дій (поклав голову на долоньку – заснув) діти активно використовують мовленнєві коментарі («все ніби поспали – і відразу йдемо в зал на свято!»); «Давайте так: ми вже прилетіли в Африку!»). Ці мовленнєві коментарі являють собою словесне заміщення будь-яких подій. Діти старшого дошкільного віку вдаються до них, щоб не порушувати логіку розгортання змісту гри.

У старшому дошкільному віці діти активно пізнають навколишній світ. Відбувається інтенсивний розвиток всіх психічних процесів. Дошкільники знаходяться в постійному русі. Роль рухів у розвиток психіки та інтелекту надзвичайно велика. Від м'язів, що працюють, імпульси постійно надходять у мозок, що стимулює центральну нервову систему і, тим самим, сприяє її розвитку. Чим більш тонкі та точні рухи доводиться здійснювати дитині і що вищого рівня координації рухів дитина досягає, тим успішніше йде процес її психічного розвитку. Вченими встановлено пряму залежність між рівнем рухової активності дітей, яка сприяє зростанню м'язової сили та збільшує енергетичні резерви організму, та розвитком мовлення, мислення [40].

Організовуючи заняття з дітьми, необхідно враховувати вікові та психологічні особливості дітей. Потрібно намагатися, щоб дітям старшого дошкільного віку було цікаво займатися та здобувати нові вміння та навички. У цьому випадку гра – досить ефективний помічник у навчанні дошкільників.

Ігровий метод навчання сприяє встановленню психологічно адекватної віку ситуації спілкування. В ігровій діяльності розкривається індивідуальність дитини, формуються почуття колективізму та взаєморозуміння. У своїй корекційній роботі логопеди широко використовують різні ігри. Важливе місце серед них займають рухливі ігри [24].

Рухлива гра як засіб всебічного розвитку дитини старшого дошкільного віку має цілу низку якостей, серед яких найважливішою є її висока емоційність: це задоволення від м'язової роботи у грі, від можливості дружнього спілкування в колективі, від почуття бадьорості та енергії, від досягнення поставленої мети. Під час рухливої гри здійснюється комплексний вплив на нервову систему і моторику, що в свою чергу позитивно впливає на мовленнєвий розвиток дошкільника.

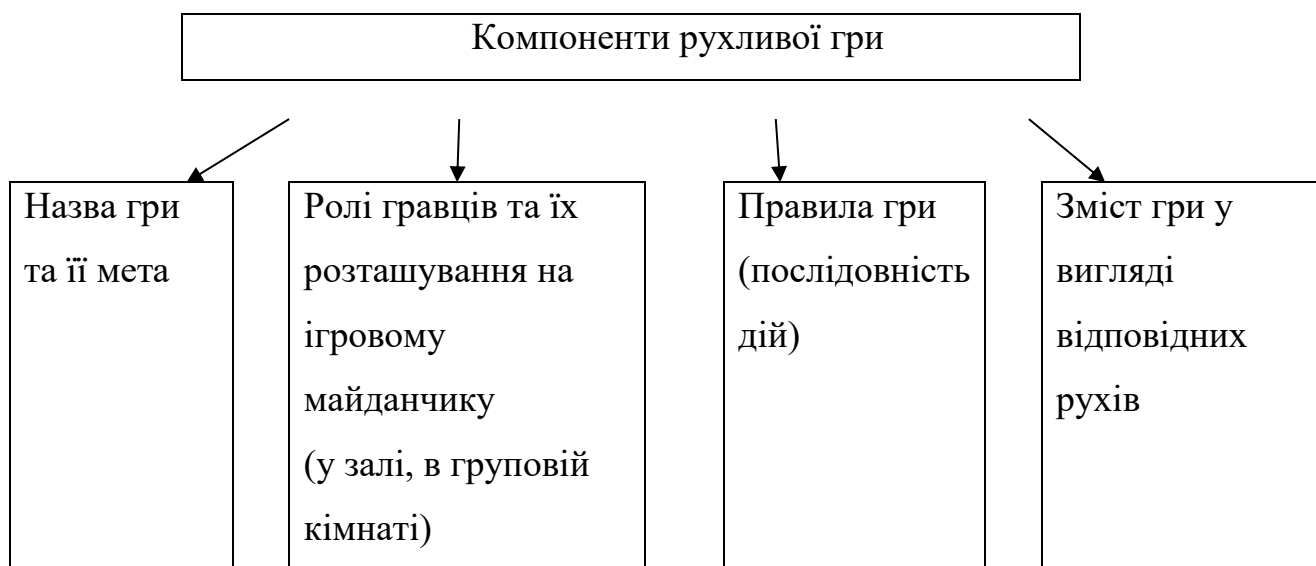

Рис. 1.1. Компоненти рухової гри

О. Тимофеева наголошує на тому, що основними перевагами ігор над вправами є наявність під час гри ініціативи і творчості дитини. Гра послуговується природними, гармонійними і ненав'язливими рухами. Саме це забезпечує потреби дитячого організму. Додатковою перевагою є те, що ігри не потребують попередньої підготовки і здебільшого є універсальними, адже можуть проводитися в різних локаціях і з різною кількістю учасників[11].

Т. Поніманська вважає, що основною особливістю рухливих ігор є наявність творчих рухових дій, що спровоковані сюжетом, але в той час вони регламентовані певними правилами та спрямовані на досягнення певної мети [39].

Безпосередньо під час проведення рухливих ігор формуються витримка, самовладання, правильне реагування на невдачу. Правильно організовані рухливі ігри впливають на розвиток і зміцнення кісток, м'язової системи, на формування правильної постави, активізують діяльність серця і легень, підвищують їх працездатність, сприяють поліпшенню кровообігу і обміну речовин в організмі, сприяють вдосконаленню найважливіших систем і функцій організму. Саме тому в іграх не повинно бути надмірних м'язових напружень і тривалих затримок дихання. Важливо, щоб ігри надавали сприятливий вплив на нервову систему, що досягається шляхом оптимальних навантажень на пам'ять і увагу, такою організацією ігор, яка викликає позитивні емоції [26].

Рухлива гра – це природна біологічна необхідність, а ступінь задоволення від неї залежить від структурного та функціонального розвитку організму дошкільників, адже коректно організована фізична активність для дитини є передумовою ефективної життєдіяльності організму людини в подальшому.[35].

Існування незліченної кількості рухливих ігор створювало необхідність у їх класифікації [21].

Серед науковців, що досліджували та класифікували ігри можемо виділити – М. Конторовича, Л. Чулицьку, Н. Метлова, Л. Михайлову, а також В. Богусловську, А. Бикову, А.Сорокіну, Є. Батуріну, Н. Кожевнікову, Н. Кільпію та ін.

Аналіз літератури дає можливість виділити дві основні групи ігор:

1) командні:

- ігри з одночасною участю всіх гравців та за участю гравців по черзі (естафети);

- ігри, в яких гравці не вступають у боротьбу з суперником та ігри, в яких гравці ведуть активну боротьбу з суперником;

2) некомандні: ігри з ведучим та ігри без ведучого.

Ігри класифікуються: за складністю, руховим змістом, ступенем фізичного навантаження, використанням приладдя та снарядів, з переважного формування фізичних якостей. Також можна виділити імітаційні ігри (з наслідувальними діями), з перебіжками, з подолання перешкод, з м'ячем, палицями та іншими предметами, з орієнтування.

У роботах В. Богусловської та в існуючих збірниках рухливих ігор в основу класифікації покладено ознаку переважаючого виду рухів (біг чи стрибки, метання, лазіння тощо) [11].

У збірнику М. Конторович та Л. Михайлової представлено розподіл ігор за ступенем викликаного в дітей стану м'язової напруги: ігри великого (беруть участь всі групи м'язів), середнього(бере активну участь вся група м'язів, але характер рухів відносно спокійний) і мінімального (рухи виконуються в повільному темпі, до того ж інтенсивність їх незначна) ступеня рухливості [39].

А. Богуш розділяє рухливі ігри за змістом та організацією. Одні ігри мають сюжет, ролі та правила, тісно пов'язані із сюжетом; ігрові дії у них виробляються відповідно до вимог, заданої роллю та правилами. В інших іграх сюжет і ролі відсутні, запропоновані лише рухові завдання, що регулюються правилами, які визначають послідовність, швидкість та спритність їх виконання [11].

А. Степаненкова зазначає, що всі ігри для дітей дошкільного віку, побудовані на русі, можна поділити на великі групи:

1) рухливі ігри з правилами – ігри, різні за змістом, організацією дітей, складністю правил та своєрідністю рухових завдань (сюжетні та безсюжетні ігри, ігри-забави);

2) спортивні ігри – городки, бадмінтон, баскетбол, настільний теніс, футбол, хокей, у роботі з дітьми дошкільного віку їх застосовують із спрощеними правилами [11].

Рухливі ігри створюють додаткову можливість спілкування логопеда з дітьми. Педагог-логопед розповідає, пояснює дітям зміст ігор, їх правила. Діти старшого дошкільного віку запам'ятовують нові слова, їх значення, привчаються діяти відповідно до вказівок. Рухлива гра, як і будь-яка дидактична, спрямована на досягнення певних цілей виховання та навчання. Проводячи рухливу гру, потрібно прагнути до того, щоб дошкільники досягали ігрову мету. Це можливо тільки при засвоєнні дітьми старшого дошкільного віку програмного матеріалу на заняттях. При виборі гри необхідно враховувати лексичну тему, яку вивчають діти з порушеннями мовлення.

Загалом рухливі ігри колективні, тому у дошкільників виробляються елементарні вміння орієнтуватися в просторі, узгоджувати свої рухи з рухами інших гравців, знаходити своє місце, не заважаючи іншим. Спільні дії дітей створюють умови для спільних радісних переживань, спільної активної діяльності. У колективних рухливих іграх діти старшого дошкільного віку привчаються грати дружно, поступатися та допомагати один одному. Рухлива гра допомагає подолати боязкість та сором'язливість. У грі діти, наслідуючи діям товаришів, легко і невимушено виконують найрізноманітніші рухи.

Рухливі ігри, поєднані з дидактичними завданнями навчання, вирішують наступні освітні завдання:

- розвиток слухової уваги;
- розвиток мотивації та мовленнєвої ініціативи;
- розширення та активізація словника, засвоєння граматичних категорій;
- розвиток фонематичних процесів, підготовка до навчання грамоті;
- розвиток вищих психічних функцій, орієнтування в просторі [41].

Рухливі ігри у практиці логопеда можуть бути використані як частина заняття або в якості динамічної паузи. Так, рухливі ігри, які використовуються в логопедичній роботі, умовно можна розділити на групи:

- рухливі ігри, що сприяють розвитку фонематичного слуху, звукового аналізу, синтезу та підготовці до навчання грамоті. За допомогою цих ігор діти старшого дошкільного віку вчать диференціювати на слух звуки по твердості/м'якості; визначати перший звук в слові; підбирати слова, що відрізняються одним звуком («Чарівний дзвіночок», «Жива стрілка», «Знайди пару»). Наприклад, проводячи рухливу гру «квіти і бджілки», мета якої розвиток фонематичного сприйняття, диференціація на слух звуків за твердістю та м'якістю, логопед називає слова з твердими та м'якими звуками, що вивчаються на занятті, діти старшого дошкільного віку, почувши слово з твердим звуком, підбігають до синьої квітки, з м'яким звуком – до зеленої квітки, які розкладені на підлозі;

- ігри, спрямовані на формування граматичного ладу мови. За допомогою цих ігор закріплюється вміння вживати в мовленні прийменники, які розвивають просторові уявлення («хованки», «побудуємо коло, шеренгу, колону»). Наприклад, гр. «хованки». Мета: вживання в мовленні простих та складних прийменників, виділення їх з речення, розвиток просторових уявлень. Діти ховають іграшки. Логопед намагається їх знайти. Просить допомогти йому, сказати куди сховали.

Діти кажуть: - «Я сховав іграшку під стіл».

Логопед запитує, який прийменник в цьому реченні (або маленьке слово – в дитячому садку) і звідки дитина дістала іграшку. – «Я дістав іграшку з-під столу». – «Назви прийменник»;

- рухливі ігри, що збагачують словник дітей («Сім'я», «у саду чи, в городі», «За темою «Сад-город»). При проведенні цих ігор, закріплюються знання дітей з лексичної теми;

- рухливі ігри, на автоматизацію звуку («Біг з бар'єром», «Золоті ворота»).

Виходячи з умов організації логопедичної роботи (індивідуальної, фронтальної, підгрупової), педагогами-логопедами найчастіше використовуються ігри малої рухливості, а також ігри з м'ячем, так як вони не

вимагають великого простору та додаткового матеріалу, вирішуючи при цьому ті ж дидактичні завдання. Більшість перерахованих вище ігор можна адаптувати для ігор з м'ячем та підібрати до лексичної теми. Наприклад «М'яч кидай – тварин називай», «Великий м'яч», «Не переривай ланцюжок» тощо [36].

При проведенні рухливих ігор з мовленнєвим змістом необхідно враховувати ряд особливостей:

- на початку заняття не рекомендується використовувати ігри високої рухливості, так як вони дуже емоційні, діти насилу можуть переключитися на інший вид діяльності; краще використовувати ігри малої та середньої рухливості, спрямовані на концентрацію уваги;

- в кінці заняття концентрація уваги дітей слабшає, тому не підходять ігри з виконанням точних рухів;

- гра не повинна бути тривалою за часом;

- гра проводиться в такому темпі, щоб діти старшого дошкільного віку мали можливість контролювати звуковимову, виправляти помилки; слід розвивати у дошкільників навички контролю чужого та свого власного мовлення;

- потрібно домагатися активної мовленнєвої участі всіх дітей;

- під час пояснення ходу та правил гри потрібно звернути увагу на поведінку дітей відповідно до правил гри, чітко визначити мовленнєву задачу;

- під час гри необхідно вносити корективи та виправляти помилки дітей, обов'язково заохотити всіх дітей;

- стежити за рухами, взаєминами, навантаженням, емоційним станом дитини старшого дошкільного віку в грі;

- зручно використовувати рухливу гру в якості фізкультхвилинки;

- в умовах логопедичної групи і кабінету краще використовувати ігри середньої та малої рухливості, при яких характер рухів відносно спокійний (ходьба, передача предметів). Ігри великої рухливості краще проводити під час прогулянки або в фізкультурному залі (для вихователів);

- під час проведення ігор зручно використовувати спортивний інвентар: м'ячі, скакалки, обручі, кеглі. Для розрізнення гравців та власне команд застосовуються кольорові пов'язки.

Будь-яка робота ефективна тоді, коли ведеться в системі. Тому, логопед, а також батьки повинні працювати в тісній співпраці. Логопед розучує будь-яку гру; вихователі закріплюють її у вільний час, на корекційних заняттях, у вечірні години, на прогулянці; батькам пропонується пограти в ці ігри вдома [16].

Найбільш тісна співпраця можливо з інструктором з фізичної культури, так як в процесі будь-якої рухомої гри можуть бути вирішені завдання як фізичного розвитку, так і мовленнєвого.

Таким чином, слід відзначити, що рухливі ігри:

- звільняють дітей старшого дошкільного віку від стомлюючої, неприродної для їх віку рухливості на заняттях;
- допомагають урізноманітнити види діяльності на корекційному занятті;
- розвивають загальну та певним чином дрібну моторику; орієнтування у просторі;
- нормалізують емоційно-вольову сферу;
- розвивають окомір, силу, спритність, увагу, швидкість реакції;
- розвиваючи м'язову силу, підсилюють роботу легенів, серця, покращують обмін речовин.

Для дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення необхідно, щоб рухливі ігри поєднувалися з поточною логопедичною роботою та були стимулюючим додатковим корекційним засобом, що сприяє психомоторній та мовленнєвій корекції.

Висновки до розділу 1

Підводячи певні підсумки нашого дослідження можна зробити наступні висновки. Так, рухлива гра – специфічний вид рухової діяльності. Вона є свідомою діяльністю, спрямованою на досягнення поставленої мети. Рухливі ігри займають провідне місце як у фізичному вихованні, так і в процесі виховання і навчання дитині, дозволяючи на високому емоційному рівні ефективно вирішувати розвивальні, навчальні та виховні завдання. Під час проведення рухливих ігор формуються витримка, самовладання, правильне реагування на невдачу.

Правильно організовані рухливі ігри впливають на розвиток і зміцнення кісток, м'язової системи, на формування правильної постави. Ігри з активними, енергійними, багаторазово повторюваними руховими діями сприяють вдосконаленню найважливіших систем та функцій організму. Рухлива гра є досить специфічним видом свідомої рухової діяльності, яка спрямована на досягнення поставленої мети. Рухливі ігри певним чином дозволяють на високому емоційному рівні ефективно вирішувати навчальні, розвивальні, виховні та корекційні завдання.

Рухлива гра як безпосередньо засіб всебічного розвитку дитини старшого дошкільного віку має цілу низку якостей, серед яких можна виділити високу емоційність: це власне задоволення від м'язової роботи у грі, від можливості дружнього спілкування в колективі, від почуття бадьорості та енергії, від досягнення поставленої мети. Так, під час рухливої гри здійснюється комплексний вплив на нервову систему і моторику, що в свою чергу позитивно впливає на мовленнєвий розвиток старшого дошкільника.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ СКЛАДОВИХ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

2.1. Організація констатувального етапу дослідження

Дослідження проводилось на базі на базі Конотопського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №1 «Орлятко» Конотопської міської ради Сумської області в період з вересня 2022 року по жовтень 2022 року.

Під час нашого дослідження нами сформовано дві групи: основна група та група порівняння. До складу кожної групи увійшло 10 дітей із загальним недорозвитком мовлення, які відвідують старшу групу .

Метою констатувального етапу дослідження було виявлення рівня розвитку словника, сформованості граматичної будови мовлення, фонетико-фонематичних процесів дітей дошкільного віку із

Для визначення рівня розвитку словника нами була використана методика О. Н. Усанової «Діагностика розвитку словника». Методика містить чотири завдання.

Завдання №1 «Підбери картинку» Мета: вивчення стану процесів узагальнення.

Матеріал: по 5 рисунків для кожної лексичної групи (посуд, музичні інструменти, транспорт, дерева, квіти, тощо).

Методика проведення:

1 серія – Дитина має розкласти картинки таким чином аби дони підходили одна одній. Дитина має назвати групи картинок одним словом.

Розклади картинки так, щоб вони підходили одна до одної. Назви їх одним словом.

Оцінювання результатів:

3б. – дитина розклала всі картинки правильно, назвала узагальнюючі слова;

2 б. – дитиною допущено 3-4 помилки;

1б. – допущено більше 5 помилок.

Завдання №2. «Який? Яка? Яке? Які»?

Мета: вивчення стану вживання дитиною у мовленні прикметників.

Матеріал: картки із зображенням предметів на позначення об'єктів живої та неживої природи різного роду та в різному числі.

Методика проведення:

1 серія. Педагог показує послідовно картинки із зображеннями і просить відповісти на питання «Який? Яка? тощо.

За кожний правильно названий прикметник дитина має отримати фішку

Оцінювання результатів:

26 і більше фішок – 3 бали;

від 16 до 26 фішок – 2 бали;

менше 16 фішок – 1 бал.

Завдання №3. «Хто що робить?»

Мета: вивчення стану використання у мовленні дієслів.

Матеріал: зображення тварин, птахів, комах (риба, кінь, собака, метелик) та професій (кухар, вчитель, швачка, продавець)

Методика проведення: педагог показує послідовно рисунки , Запитуючи, «Хто це? Що він робить?» Кожна вірна відповідь – один бал.

Оцінювання результатів:

30 і більше фішок – 3 бали;

з 18 до 30 фішок-2 бали;

менше 18 фішок – 1 бал.

Завдання № 4. «Скажи навпаки»

Мета: вивчення стану вживання дитиною антонімів у власному мовленні

Матеріал: таблиця.

Методика проведення: Педагог пропонує назвати слова навпаки до названих ним. Усього потрібно підібрати 12 антонімів до висловлювань експериментатора

Оцінка результатів:

12 вірно названих слів – 3 бали;

від 8 до 12 вірно названих слів – 2 бали;

менше 8 вірно названих слів – 1 бал.

Рівень розвитку словника дітей ми визначали, враховуючи сумарну кількість балів за результатами виконання всіх завдань:

- високий рівень – 8-12 балів;
- середній рівень – 5-7 балів;
- низький рівень – 0-5 балів.

Критерії рівнів розвитку словника

Високий рівень. Дитина вживає частини мови відповідно змісту і контексту ситуації. Використовує різні частини мови в повній мірі. Правильно змінює слова, узгоджуючи їх.

Середній. Допускає помилки під час вживання різних частин мови, але здатен виправляти власні помилки. Синоніми, антоніми та узагальнюючі слова використовує рідко. Значна кількість помилок при узгодженні слів між собою.

Низький. Дитина намагається вживати різні частини мови, але припускається помилок, але не здатна цього зрозуміти та виправитися. Не використовує в мові антоніми та узагальнюючі слова. Не виявляє мовленнєву активність у спілкуванні.

Для обстеження стану граматичної будови мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення нами використано методику «Дослідження граматичного ладу мови у дітей з загальним недорозвиненням мовлення» Р. Лалаєвої.

Вживання іменників у непрямих відмінках

Мета: виявити рівень вміння дітей вживати іменники у різних відмінках.

Матеріал дослідження: гра-жарт «Відповісти одним словом»

Процедура та інструкція: Я ставитиму тобі запитання, а ти можеш відповідати на них лише одним словом. (лопата, пила, праска, ложка, мітла)

1. Без чого ти не можеш прожити й дня? (без лопати)
2. На чому ти любиш кататися? (На лопаті)
3. Що ти їв на сніданок? (лопату)
4. Чим ти зазвичай малюєш? (лопатою)
5. Про що ти бачив сьогодні сон? (Про лопату) і т.д.

Оцінка виконання:

- 3 бали – дитина правильно та швидко виконує завдання
- 2 бали – важко, але виявляє помилку та виправляє її самостійно.
- 1 бал – користується допомогою при скруті та виправляє помилку
- 0 балів – відмовляється або не виконує завдання.

2. Вживання та диференціація іменників у називному відмінку однини та множини

Мета: Виявити рівень вміння вживати і диференціювати іменники множини і однини

Мовленнєвий матеріал:

Рот, лев, річка, вухо, кільце, око, лист, стілець, дерево, пень, горобець.

Процедура та інструкція: Дитині пропонується гра з м'ячем: «Один-багато»

Я кидатиму тобі м'яч і називатиму один предмет, а ти повертаючи м'яч, назви слово, яке означає багато предметів.

Оцінка виконання:

- 3 бали – дитина без помилок виконує завдання
- 2 бали-виконує завдання, відчуває незначні труднощі у вживанні більш продуктивних форм, самостійно виправляє помилку.
- 1 бал – відчуває труднощі у вживанні продуктивних форм словозміни, замінює більш легку форму.
- 0 балів – відмовляється від виконання завдання чи не виконує його.

3. Утворення іменників множини в родовому відмінку.

Мета: Виявити рівень вживання іменників множини в родовому відмінку.

Матеріал дослідження: картинки із зображенням предметів (кулі, ключі, ложки, олівці, книги, виделки, цебра)

Процедура та інструкція:

Дитині пропонується гра «Скажи зі словом-багато» Відповідай на запитання зі словом-багато. Багато чого? (багато куль)

Оцінка виконання:

3 бали – швидке та правильне виконання

2 бали – утруднюється, замінює на легшу форму, самостійно виявляє та виправляє помилку.

1 бал – утруднюється, замінює більш легку форму, використовує допомогу, виправляє помилку.

0 балів – відмовляється від завдання.

4. Зміна дієслів по особах та числах

Ціль: Виявити рівень вміння змінювати дієслова по особах

Матеріал дослідження: Гра: «Я і ти»

Я йду, і ти... Я веду, і ти...

Я співаю, і ти... Я пливу, і ти...

Я несу, і ти... Я лечу, і ти...

Я беру, і ти... Я біжу, і ти...

Процедура та інструкція: Дітям пропонується гра «Я і ти» Я починатиму фразу, а ти продовжуй.

Оцінка виконання:

3 бали – швидке та правильне виконання.

2 - бали - вживає в більш простій формі, виправляє помилку самостійно.

1 бал-утруднюється, замінює простою словотворчою формою, допомогою не користується. 0 балів – відмовляється від завдання або припускає велику кількість помилок.

5. Погодження іменника з прикметником в однині.

Мета: Виявити рівень вміння дитини узгоджувати іменник з прикметником у формі однини.

Матеріал дослідження: картки - трафарети – куля, чашка, сукня, лист, прапорець, яблуко, помідор, цебро. Аркуші паперу червоного, синього, зеленого, жовтого кольору.

Процедура та інструкція: Логопед пропонує дитині пофарбувати предмети в різні кольори, підклавши під трафарет листи різного кольору та відповісти на яке питання? (червона куля, синє яблуко тощо)

Оцінка виконання:

2 бали – швидке та правильне виконання

1 бала – припускається помилок, самостійно виправляє їх.

0 балів – не виявляє помилок або відмовляється від виконання.

6.Вживання іменників з числівником

Мета: Виявити рівень вміння узгоджувати іменник з числівником.

Матеріал дослідження:

Дітям пропонуються набори дрібних іграшок у кількості п'яти штук (матрьошки, кульки, гудзики, кубики)

Процедура та інструкція: На столі п'ять матрьошок. Порахуй, скільки матрьошок? (Дві матрьошки, п'ять матрьошок) і т.д.

Оцінка виконання:

3 бали – швидке та правильне виконання

2 бали – припускається помилок у вживанні іменника з числівником, самостійно

Рівень сформованості граматичної складової мовлення дітей ми визначали, враховуючи сумарну кількість балів за результатами виконання всіх завдань:

- високий рівень – 18-24 балів;
- середній рівень – 11-17 балів;
- низький рівень – 0-10 балів.

Для обстеження фонетичної сторони мовлення нами обрано методику Р. Є. Левіної, яка включає три проби.

Проба 1 – Перевірка вимови звуку в різних позиціях в слові. Дитині надаються предметні картинки на кожен звук, в назвах яких заданий звук стоїть на початку, середині, в кінці слова, в поєднанні з голосним і приголосним звуками. Використовується альбом для логопеда О. Іншакової.

Проба 2 – Перевірка вживання звуків в відображеному мовленні. Дитині дається інструкція «Слухай і повторюй за мною слова правильно». В даному випадку можна використовувати ті ж слова, які позначають предметні картинки.

Проба 3 – Вживання звуків в самостійному мовленні. Дитині надається сюжетна картинка. При виконанні завдання, логопед записує, які звуки були замінені дитиною. Особлива увага зверталася на те, як дошкільник вимовляє конкретний звук в різних фонетичних умовах: ізольовано, в складах, в словах, у фразовому мовленні.

Оцінка обстеження звуковимови:

4 бали – чітке та правильне промовляння всіх звуків.

3 бали – порушена вимова однієї фонетичної групи звуків.

2 бали – порушена вимова двох фонетичних груп звуків.

1 бал – порушено вимову трьох і більше фонетичних груп звуків.

При цьому вчителем-логопедом оцінювалася якість вимовлення звуків. Зазначалося, чи є заміни, змішання, спотворення звуків.

Рівні оцінювання:

Високий – чітка вимова всіх груп звуків

Середній – порушена вимова 1-2 груп звуків

Низький – порушена вимова більше 2 груп звуків.

Для дослідження фонематичних процесів нами були використані адаптовані методики В. Прищепової і О. Грибової.

1. Дослідження фонематичного сприйняття (диференціації фонем) за ознаками:

дзвінкі - глухі, тверді - м'які, губні - передньоязикові, губно-губні - губно-зубні.

Мета: дослідження володіння слухо-вимовною диференціацією та ідентифікацією фонем російської мови.

Обладнання: картинки на слова-квазіомоніми (Смирнова І.А., 2004).

Інструкція: «Покажи, будь ласка, на якій картинці намальована марка, а на якій майці і т.д.».

- Оцінка результатів:

5 балів - правильне, швидке виконання завдання;

2-4 бали (середній рівень) - виражені труднощі у диференціації однієї групи звуків, завдання виконується самостійно;

1 бал (низький рівень) - неправильне виконання завдання, відмова від виконання.

2. Дослідження фонематичного аналізу.

2.2. Виділення звуку в словах

Мета: визначення рівня сформованого простого фонематичного аналізу.

Мовленнєвий матеріал - слова: вікно, дах, будинок, люстра, шука, шарфик, телевізор, робот, левеня; картки-сигнали.

Інструкція: «Підніми картку-сигнал, коли почуєш у слові звук...».

- Оцінка виконання:

5 балів (високий рівень) — швидке та безпомилкове виконання завдання;

2-4 бали (середній рівень) - наявність помилок у складних за звукоскладовою структурою словах (слова зі збігом приголосних, багатоскладові слова), виконання вимагає активної допомоги дослідника;

1 бал (низький рівень) – відсутність правильних відповідей, відмова від виконання завдання.

2.2. Визначення першого та останнього звуків у словах

Мета: визначення рівня сформованого складних форм фонематичного аналізу.

Мовленнєвий матеріал - слова: пара, щури, пагорб, ліхтар, вухо, хмари, білила, гарний, ігри, сани, лужок, регулювальник.

Інструкція: «Я назву тобі слово, уважно послухай і назви перший і останній звуки в цьому слові».

Оцінка виконання:

5 балів (високий рівень) — швидке та безпомилкове виконання завдання;

2-4 бали (середній рівень) — наявність помилок (заміни, пропуски, додавання) у складних за звукоскладовою структурою словах (слова зі збігом приголосних), виконання вимагає активної допомоги експериментатора;

1 бал (низький рівень) – відсутність правильних відповідей, відмова від виконання завдання.

2.3. Визначення кількості та послідовності звуків у слові

Ціль: визначення рівня сформованості складних форм фонематичного аналізу.

Мовленнєвий матеріал - слова: шуба, дах, журавлі, банкнота, яструб, аквалангіст, регулювальник, альбатрос.

Інструкція: «Я назву слово, уважно послухай. Скільки у слові звуків? Назви їхню послідовність».

Оцінка виконання:

5 балів (високий рівень) — швидке та безпомилкове виконання завдання;

2-4 бали (середній рівень) — наявність помилок (перепустки, додавання, перестановки, заміни) у складних за звукоскладовою структурою словах (слова зі збігом приголосних), виконання вимагає активної допомоги експериментатора;

1 бал (низький рівень) – відсутність правильних відповідей, відмова від виконання завдання.

2.4. Визначення місця звуку стосовно інших звуків

Ціль: визначення рівня сформованості складних форм фонематичного аналізу.

Мовленнєвий матеріал - слова: кішка, ковзанка, крапка, сніданок, пролісок, плющ, журавлина, контрабас.

Інструкція: «Який за рахунком звук [ш] у слові «кішка»? Який за рахунком звук [о] у слові «ковзанка»? і т.д.".

- Оцінка виконання:

5 балів (високий рівень) — швидке та безпомилкове виконання завдання;

2-4 бали (середній рівень) - наявність помилок у складних за звукоскладовою структурою словах (слова зі збігом приголосних), виконання вимагає активної допомоги експериментатора;

1 бал (низький рівень) – відсутність правильних відповідей, відмова від виконання завдання.

2.5. Знаходження загального звуку у словах

Ціль: дослідження звукового аналізу слова.

Мовленнєвий матеріал - слова: будинок - сом - вікна; ваза - парасолька - зуб; ліс - сад - оси, лисиця - світ - кит; змія - яма - заєць; страва - родзинки - бруква.

Інструкція: знайди загальний звук у словах.

- Оцінка виконання:

5 балів (високий рівень) — швидке та безпомилкове виконання завдання;

2-4 бали (середній рівень) - наявність помилок (заміни, пропуски, додавання) в найбільш складних словах (з йотованими голосними, в словах зі збігом приголосних), виконання вимагає активної допомоги експериментатора;

1 бал (низький рівень) – відсутність правильних відповідей, відмова від виконання завдання.

2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження

Після обстеження лексико-граматичної сторони мовлення, словника та фонетико-фонематичної складової мовлення нами був проведений кількісний та якісний аналіз результатів.

Аналіз результатів обстеження словника показав, що діти в обох групах не володіють належним рівнем розвитку лексичної сторони мовлення (90% в основній групі та 100% в групі порівняння). Їх мовленню притаманний скорочений словниковий запас, недостатнє використання в мовленні слів на позначення ознаки. Речення в більшості випадків прості та непоширені.

Таблиця 2.1.

Результати обстеження словника дітей із загальним недорозвитком мовлення (констатувальний етап дослідження)

Рівні розвитку словника	Основна група		Група порівняння	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Високий рівень	1	10	0	0
Середній рівень	4	40	5	50
Низький рівень	5	50	5	50

Аналіз результатів обстеження граматичної будови мовлення показав, що досліджувані відчують значні труднощі при словозміні та при словоутворенні, лише 10% дітей в групі порівняння та жодній дитині в основній групі не вдалося досягти високого рівня. Значних труднощів діти обох груп мають в узгодженні дієслів з іменником.

Таблиця 2.2.

Результати обстеження лексико-граматичної будови дітей із загальним недорозвитком мовлення (констатувальний етап дослідження)

Рівні розвитку словника	Основна група		Група порівняння	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Високий рівень	0	0	1	10
Середній рівень	3	30	4	40
Низький рівень	7	70	5	50

Обстеження стану звуковимови у старших дошкільників, яке показало, що найпоширенішими порушеннями фонематичних груп звуків – є шиплячі, свистячі та сонорні звуки. За складністю, порушення – мономорфні та поліморфні. Характер порушень, проявляється у вигляді заміни, спотворення та змішування звуків. За підсумками обстеження виявлено, що у 25 % дітей є антропофонічний дефект і у 65 % дітей фонологічний дефект.

У 80 % випробовуваних (Маша А., Віка Л., Христина К., Матвій М., Діма К., Богдан К., Григорій Ч., Камілла М., Ксенія Ч., Софія К., Рома М., Віка Д., Артем К., Ліза Н., Соня П., Віка К.) є мономорфне порушення звуковимови у 20 % дітей (Семен П., Денис Б., Катя М., Рома Ш.) – поліморфне. Фонологічний дефект у 65% (Маша А., Христина К., Катя М., Гаврило Ж., Рома Г., Ксенія С., Даша Ф., Софія К., Рома М., Віка К., Соня П., Артем К., Ліза Н.), антропофонічний дефект спостерігається у 25% учнів (Віка Б., Діма К., Богдан К., Матвій М., Віка А.), а у 10 % і антропофонічний та фонологічний дефекти (Маша А., Сема П., Денис Б.).

Дефекти свистячих звуків є у 25% випробовуваних (Христина К., Гаврило Ч., Рома Г., Віка А., Денис Б.), дефекти шиплячих звуків у 35% дітей (Віка Б., Катя М., Рома Г., Артем К., Даша Ф., Софія К., Рома М.) і у 85% дітей (Соня П.) були порушені сонори.

У всіх дітей було присутнє порушення звуковими. За характером порушення звуковимови, більшою мірою спостерігалось в замінах, змішанні звуків. Найпоширенішими порушеннями фонетичних груп звуків, є групи шиплячих, свистячих та сонорних звуків. Оскільки було виявлено, що у всіх учнів є порушення артикуляційної моторики в різному ступені тяжкості, то можна зробити висновок про те, що формування обстежуваних звуків проходило на неповноцінній основі.

Обстеження фонематичного слуху виявило, що діти не диференціюють такі групи ознак: дзвінкі-глухі – 30 % (Христина К., Арсеній П., Камілла М., Богдан К., Артем К., Ліза Н.), шиплячі-свистячі – 15 % (Христина К., Катя М., Семен П.), сонори – 15% (Христина К., Богдан К., Даша Ф.)

Визначити наявність звуку в назві картинки вдалося всім 100 % учням. 20 % учнів (Христина К., Рома Г., Віка А., Софія К.) випробували труднощі у виконанні завдання «вигадати слова зі звуком [ш]». У всіх дітей знижений рівень розвитку фонематичного слуху. Найвищий бал за виконаними завданнями отримали 15 % учнів (Софія К., Рома М., Соня П.). Найнижчий показник у 20 % (Христина К., Семен П., Богдан К., Артем К.).

Таблиця 2.3.

Результати обстеження фонетико-фонематичної складової мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення
(констатувальний етап дослідження)

Рівні розвитку словника	Основна група		Група порівняння	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Високий рівень	3	30	2	20
Середній рівень	5	50	6	60
Низький рівень	2	20	2	20

Висновки до розділу 2

Нами було проведено діагностику стану мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення. Діагностика була проведена на базі Конотопського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №1 «Орлятко» Конотопської міської ради Сумської області в період з вересня 2022 року по жовтень 2022 року. Нами було сформовано дві групи дітей (20 осіб) – група порівняння(10 осіб) та основна група (10 осіб).

Метою констатувального етапу дослідження було виявлення рівня розвитку словника, сформованості граматичної будови мовлення, фонетико-фонематичних процесів дітей дошкільного віку.

Нами були обстежені такі аспекти мовлення старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення:

- для визначення рівня розвитку словника нами була використана методика О. Н. Усанової «Діагностика розвитку словника»;
- для обстеження стану граматичної будови мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення нами використано методику «Дослідження граматичного ладу мовлення у дітей з загальним недорозвиненням мовлення» Р. Лалаєвої;
- для дослідження фонематичних процесів ми використовували адаптовані методики В. Прищепової і О. Грибової;
- для обстеження фонетичної сторони мовлення нами обрано методику Р. Є. Левіної.

Для дітей, що були обстежені, були характерні прості не речення використовували прості речень, що складаються з двох або не більше трьох слів. В них виникали труднощі в визначенні розміру, кольору і форми предметів.

Граматичні помилки носять сталий характер. Дітям важко складно визначати приналежність слова до однини або множини, визначати іноді рід дієслів і їх час.

Діти розуміють значення прийменників в реченнях та словосполученнях, але лише в знайомих ситуаціях. Фонетичний аспект мовлення характеризується у обстежених дітей спотворенням звуків, їх заміною. У спонтанному мовленні, при спілкуванні в родині чи з однолітками кількість помилок у вимові зростає.

Більшість дітей мають порушення складової структури слів.

У всіх дітей наявне порушення звуковимови. За характером порушення звуковимови, більшою мірою спостерігалось в замінах, змішанні звуків. Найпоширенішими порушеннями фонетичних груп звуків, є групи шиплячих, свистячих та сонорних звуків.

На основі виявленого вважаємо за необхідне розробити та апробувати експериментальну методику корекції мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення, використовуючи рухливу гру.

РОЗДІЛ 3

КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБОМ РУХЛИВОЇ ГРИ

3.1. Методика використання рухливої гри в корекційну процесі з подолання порушень мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення

Проблемі застосування гри в логопедичній роботі присвячені наукові роботи М. Шеремет, Л. Чеснокова, С. Кондукова, Л. Лепеха, А. Богущ. О. Коваленко пропонує використовувати рухливі ігри, спрямовані на формування зв'язного мовлення, удосконалення граматичної будови мовлення, активізацію словника, виховання звукової культури мовлення. Окремі аспекти використання українських народних рухливих ігор у навчанні дітей дошкільного віку висвітлені в працях В. Верховинця, В. Т. Скуратівського, О. Яницької, О. Усової, та ін. Ю. Шаблінська, Х. Сайко досліджують роль ігрової діяльності у дитячому віці та її вплив на процес корекції наявних порушень мовлення. Власне гру як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників досліджує Ю. Рібцун.

Рухлива гра є специфічним видом свідомої рухової діяльності, що спрямована на досягнення поставленої мети. Рухливі ігри дозволяють на високому емоційному рівні ефективно вирішувати розвивальні, навчальні, виховні та корекційні завдання.

Використання рухливих ігор для розвитку мовлення обумовлене тим, що вже давно відзначений взаємозв'язок процесів пізнання, мовлення і рухів. Так, в процесі рухових ігор та вправ дошкільник засвоює знання про навколишній

світ, пізнає власне тіло і його численні можливості, удосконалює сенсорні функції.

Використання рухливої гри на логопедичному занятті допомагає підвищити працездатність дітей, зняти напругу, сприяє переключенню з одного виду діяльності на інший. У корекційній роботі з дошкільнятами із порушенням мовлення рухливі ігри сприяють розвитку і нормалізації моторних функцій, формують наслідування, виробляють ігрові навички, вдосконалюють просодичні компоненти мовлення, дозволяють підвищити активність, творчі здібності.

Використовувати рухливу гру можна на кожному етапі логопедичного заняття. На початку заняття гра має допомогти організувати та зацікавити дітей, в середині заняття гра підводить до засвоєння теми, повторення або закріплення знань, в кінці заняття вона може носити пошуковий характер.

Також рухливі ігри в корекційно-розвитковому процесі можна використовувати як елемент заняття для закріплення пройденого матеріалу або як фізкультурну хвилинку. Будь-яку рухливу гру можна адаптувати до лексичної або граматичної теми, до теми заняття з формування фонетико-фонематичних процесів і використовувати її в спільній діяльності з дитиною. Нами було розроблено методичний посібник, в якому зібрані авторські рухливі ігри та наданий опис їх застосування в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку (Додаток А).

Нами визначено напрями розробленої методики використання рухливої гри у корекційній роботі з подолання порушень складових мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення:

- корекція та розвиток фонематичних процесів;
- активізація рухливості артикуляційного апарату;
- корекція звуковимови;
- збагачення словника;
- активізація словника;
- удосконалення граматичної структури мовлення.

Дослідження показало, що організація процесу використання рухливих ігор на логопедичних заняттях з дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення має базуватися на реалізації наступних принципів:

- етіопатогенетичний, що передбачає, необхідність врахування сукупності етіологічних факторів, що зумовлюють виникнення порушень мовлення, (зовнішні, внутрішні, біологічні та соціально-психологічні фактори).
- системності та врахування структури мовленнєвого порушення, передбачає необхідність урахування структури дефекту, визначення провідного порушення, співвідношення первинного та вторинного.
- комплексності, що передбачає вплив на дефект та особистість дитини зусиллями різних спеціалістів;
- принцип розвитку передбачає виділення у процесі логопедичної роботи завдань, труднощів, етапів, що у зоні найближчого розвитку дитини.
- поетапності;
- онтогенетичний, з урахуванням закономірностей та послідовності формування різних форм і функцій мови, від простих до складних, від конкретних до абстрактніших, від ситуативної мови до контекстної тощо.;
- врахування особистісних особливостей, тобто враховуються особливості формування особистості в дітей із різними порушеннями вимови, і навіть вікові особливості;
- діяльнісного підходу, тобто облік провідної діяльності дитини цього віку у логопедичній роботі.
- формування мовленнєвих навичок за умов природного мовленнєвого спілкування.

На базі Конотопського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №1 «Орлятко» Конотопської міської ради Сумської області з дітьми основної групи (10 осіб) проводилися групові та індивідуальні заняття, обов'язковим елементом яких були рухливі ігри та різноманітні рухливі вправи. Формувальний етап дослідження тривав з січня по лютий 2022 р. та з квітня по травень 2022 р.

Наведемо приклади рухливих ігор, які використані нами на логопедичних заняттях з дітьми дошкільного віку.

Рухливу гру «Знайди будинок» логопед організовує і проводить маючи на меті розвиток фонематичних процесів, закріплення вміння розрізняти на слух звуки [з] та [ж]. Під час гри логопед розкладає на підлозі два обручі – зелений і жовтий пояснюючи, що кожному обручеві відповідає певний звук (звук з - зеленому, звук ж- жовтому), пропонує послухати слова і визначити який звук наявний в словах, окреслити свою відповідь стрибком в обруч. За аналогією можна використовувати цю гру і для диференціювання інших звуків [11].

Метою рухливої гри «Збирай кошики» є закріплення дітей уявлень про твердий та м'який звуки [л] та [л'], вміння визначати наявність певного звука в слові. Педагог розкладає на підлозі безліч м'яких (пір'їнки, ватні кульки, рукавички, подушки тощо) та твердих (кубики, камінчики, гудзики тощо) предметів; діти мають слухати слова зі звуками [л] та [л'], які називає дорослий, шукати відповідні предмети (якщо чують слово з твердим звуком – беруть тверді предмети, якщо з м'яким – м'які) та складати їх у кошики – в один кошик діти складають м'які предмети, в інший – тверді.

На етапі автоматизації звука доречно пограти з дитиною в рухливу гру «Будь уважним»: на підлозі розкидані предметні картинки, дитина має зібрати ті картинки, в назвах яких є певний звук (звук, що відпрацьовується з дитиною) промовити назви картинок, чітко вимовляючи звук, що вивчається.

Під час корекційної роботи на логопедичних заняттях дітей вчать визначати місце звука в слові, ділити слова на склади, визначати послідовність звуків у словах. Ця діяльність не є легкою для дітей, вона вимагає від дітей напруженої розумової праці, активізації уваги, зосередженої роботи, утримання правильної робочої пози. На допомогу педагогу приходить рухлива гра, що стає важливим елементом заняття.

Можна запропонувати дітям пограти в рухливу гру «Де звук?», в якій педагог промовляє слова з певним звуком, діти визначають місце звука в слові;

в залежності від того, де «живе» звук, діти займають відповідне місце на умовній доріжці (початок, середина, кінець доріжки).

Гра «Телеграф» має допомогти дітям тренувати навички звукового аналізу слів – дитина має прокрокувати стільки кроків – скільки звуків в слові, що промовив ведучий [2].

Рухлива гра «Живі звуки» передбачає не лише тренування навичок звукового аналізу, а командну роботу. Під час гри діти мають визначити звуки в слові і їх розташування, отримати від ведучого «особистий звук» і вишикуватися таким чином щоб вийшло необхідне слово. Великого значення рухливі ігри набувають під час збагачення та активізації словника дітей з порушеннями мовлення.

Метою рухливої гри «Я знаю п'ять ...» є збагачення та активізація словника дітей. Дитина б'є м'ячем та одночасно називає слова-предмети, що відносяться до однієї групи предметів (меблі, квіти, посуд тощо).

У грі «Збирай предмети» беруть участь 3-4 дитини. Логопед розташовує за спинами дітей корзинки червоного, зеленого, синього та жовтого кольорів (у кожної дитини одна корзинка); за сигналом педагога діти збирають предмети, що розташовані по всій кімнаті, та розкладають їх у кошики відповідного кольору (жовтий лимон у жовту корзинку, червону малину – у червону, синій пенал – у синю тощо); після гри діти знімають корзинки та називають предмети, які знаходяться в корзинках.

В грі «Слова-навпаки» логопед називає будь-яке слово і кидає м'яч дітям; дитина, яка спіймала м'яч, повинна назвати слово-антонім (чорний – білий, гарячий – холодний, широкий – вузький; зима – літо, підлога – стеля; вхід – вихід; підняти – опустити, наливати – виливати, заходити – виходити тощо). Дана гра сприяє збільшенню антонімічного словника.

Адаптація гри «БАДМІНТОН» може допомогти поширити активний словник дітей в будь-якій з лексичних тем. Логопед пропонує дитині на кожен удар ракеткою називати слова з певної лексичної теми (меблі, овочі, транспорт тощо) або слова з певним звуком.

З метою формування та вдосконалення граматичних категорій у дітей доречно провести рухливу гру «Побудуємо вежу», під час якої діти тренуються утворювати слова зі зменшено-пестливими суфіксами: промовляючи утворене слово, дитина вкладає кубик в вежу, що будується.

Під час формування в дітей поняття про речення, його структуру, послідовність слів у реченні проводять адаптований варіант рухливої гри «Живі слова». Разом з педагогом група дітей описують сюжетну картинку та складають речення. Ведучий розділяє слова і кожній дитині наділяє «особисте слово». Після цього діти мають пошукуватися таким чином аби сформувати раніше складене речення. Гра «Повтори» має на меті узгодження особового займенника «я» з дієсловами в теперішньому часі. В ході гри логопед пропонує дитині відтворити дії, які зображені на картинках та пояснити, що дитина там робить.

З допомогою адаптації гри «Логотвістер» можна тренувати узгодження іменника та прикметника в роді та числі. В ході гри логопед називає предмети, дитина має пригадати колір предмета та стати на відповідний колір на килимку для твістеру.

3.2. Аналіз результатів впровадження розробленої методики корекції порушень мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення

Після впровадження методики розвитку словника, формування граматичної системи мовлення та фонетико-фонематичних процесів дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення з використанням рухливих ігор та вправ нами проведено контрольне обстеження рівня розвитку зазначених складових мовлення.

Аналіз результатів обстеження словника показав дітей основної групи, що 10 % дітей перейшли з середнього рівня до високого, 20% змінили низький рівень на високий – це безперечно свідчить про удосконалення мовленнєвих

навичок дітей та збагачення активного словника дітей, його активного використання. Щодо групи порівняння, то жоден з дітей не досяг високого рівня, 10% дітей перейшли від низького рівня оволодіння словником до середнього – дані результати говорять про повільніше оволодіння словником в порівнянні з основною групою.

Таблиця 3.1.

Результати обстеження словника дітей із загальним недорозвитком мовлення (контрольний етап дослідження)

Рівні розвитку словника	Основна група		Група порівняння	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Високий рівень	2	20	0	0
Середній рівень	5	60	6	60
Низький рівень	3	20	4	40

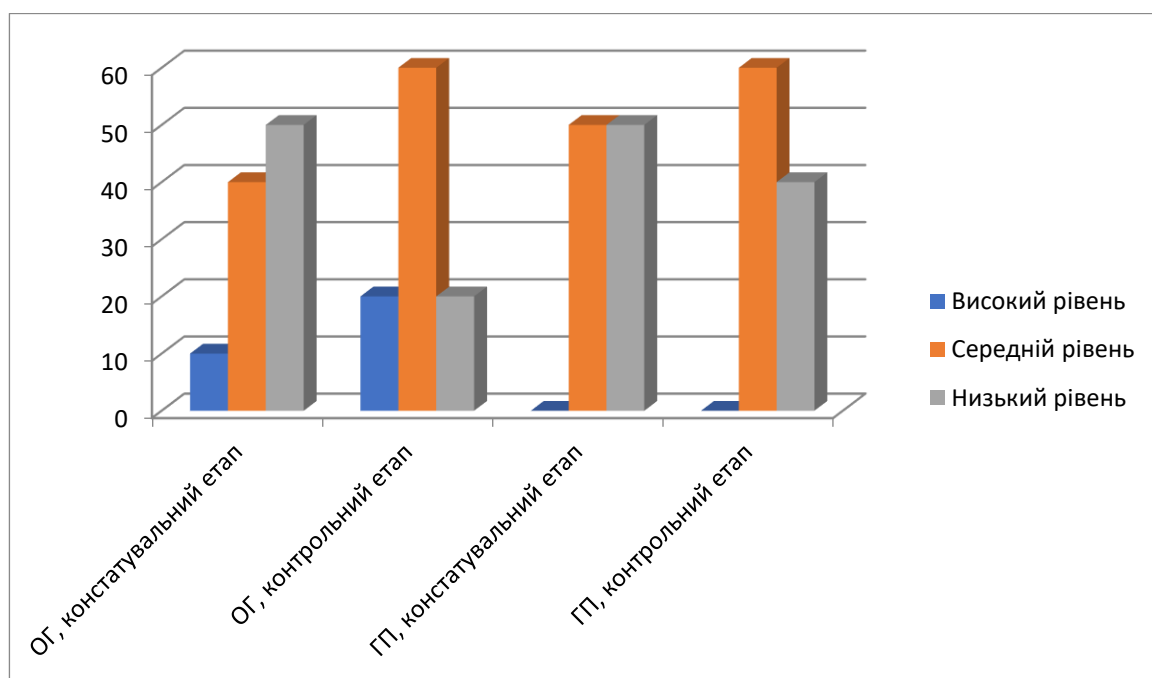

Рис. 3.1. Динаміка розвитку словника дітей ОГ та ГП.

Аналіз результатів обстеження словника дітей показав, що за час впровадження корекційної методики словник дітей обох груп значно

покращився, та суттєвими є відмінності рівнів у основної групи та групи порівняння. В середньому на 10% відрізняються показники в рівнях оцінювання між основною групою та групою порівняння на користь першої. Це свідчить про результативність використання рухливих ігор як допоміжного засобу в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Нами було проведене повторне обстеження стану граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення за методикою «Дослідження граматичного ладу мови у дітей з загальним недорозвиненням мовлення» Р. Лалаєвої серед дітей обох груп. Нами виявлено позитивну динаміку у дітей обох груп. Впродовж часу впровадження експериментальної методики діти оволоділи багатьма навичками словозміни та словотворення, що посприяло збільшення їх мовленнєвої активності. Особливих успіхів діти обох груп досягли в опануванні навичками узгодження прийменників з іменниками в роді та числі.

Також в даному аспекті кращі показники оволодіння граматичними навичками мають дошкільники з основної групи, адже на 10% більше досліджуваних перебуває на середньому рівні.

Таблиця 3.2.

Результати обстеження лексико-граматичної будови дітей із загальним недорозвитком мовлення (контрольний етап дослідження)

Рівні розвитку словника	Основна група		Група порівняння	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Високий рівень	1	10	1	10
Середній рівень	6	60	5	50
Низький рівень	3	30	4	40

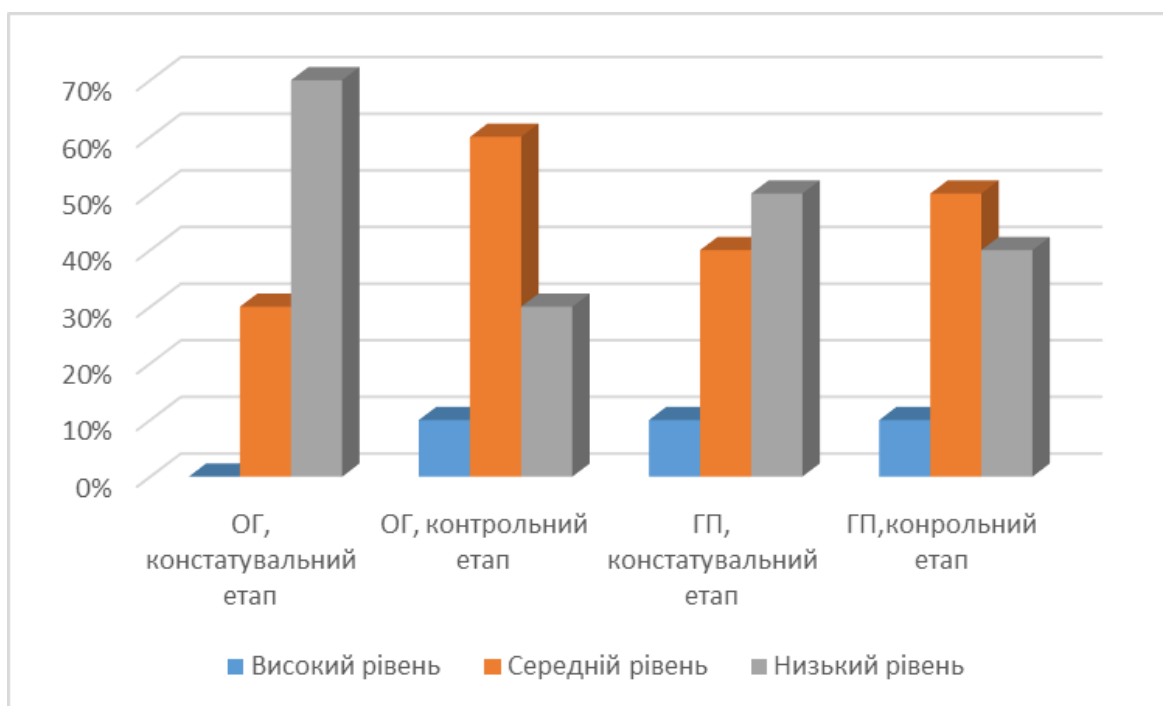

Рис. 3.2. Динаміка сформованості граматичної сторони мовлення дітей ОГ та ГП

Нами було проведене повторне обстеження фонетико-фонематичної складової мовлення дітей із загальним недорозвитком за методикою Р. Є. Левіної. Результати обстеження відображені в таблиці 3.3.

Аналіз результатів обстеження фонетико-фонематичних процесів мовлення показав, що в ході впровадження експериментальної методики основна група досягла більших успіхів, адже на 10% дітей основної групи перебуває на середньому рівні ніж в групі порівняння.

Тобто з побаченого можемо зробити висновок про те, що на 10% більше дітей основної групи перебуває на високому рівні фонетико-фонематичних навичок ніж діти групи порівняння. Гарної новиною є те, що жодна дитина не опинилася на низькому рівні оволодіння сформованості фонетико-фонематичних процесів мовлення дітей ОГ та ГП.

У 82 % є мономорфне порушення звуковимови; у 18 % дітей – поліморфне. Тобто з цього можемо зробити висновок, що під час впровадження експериментальної методики 2 відсотки дітей перейшли в групу мономорфного порушення мовлення, тобто була скориговані дефекти звуковимови (Рис.3.1.

Результати корекції звуковимови у основній групі після впровадження експериментального навчання).

Обстеження фонематичного слуху виявило, що діти не диференціюють такі групи ознак: дзвінкі-глухі – 27 % шиплячі-свистячі – 14%. Це свідчить про те, що число дітей, що не диференціюють звуки за ознакою дзвінкості-глухості скоротилося на 3 %, також скоротилося кількість тих, хто не диференціює шиплячі-свистячі звуки на 1 % (Рис.3.3. Обстеження фонематичного слуху після впровадження експериментальної методики в основній групі)

Виходячи з повторного обстеження звуковимови фонетико-фонематичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ в групі порівняння та основній групі можемо зробити висновок про те, що дошкільними, що проходили корекційне навчання за експериментальною методикою з використанням рухливих ігор впродовж в середньому отримали результати краще ніж їх однолітки на 2-3%, що свідчить про результативність використання нашої авторської методики.

Таблиця 3.3.

Результати обстеження фонетико-фонематичної складової мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення (контрольний етап дослідження)

Рівні розвитку словника	Основна група		Група порівняння	
	кількість дітей	%	кількість дітей	%
Високий рівень	4	40	3	30
Середній рівень	6	60	7	70
Низький рівень	0	0	0	0

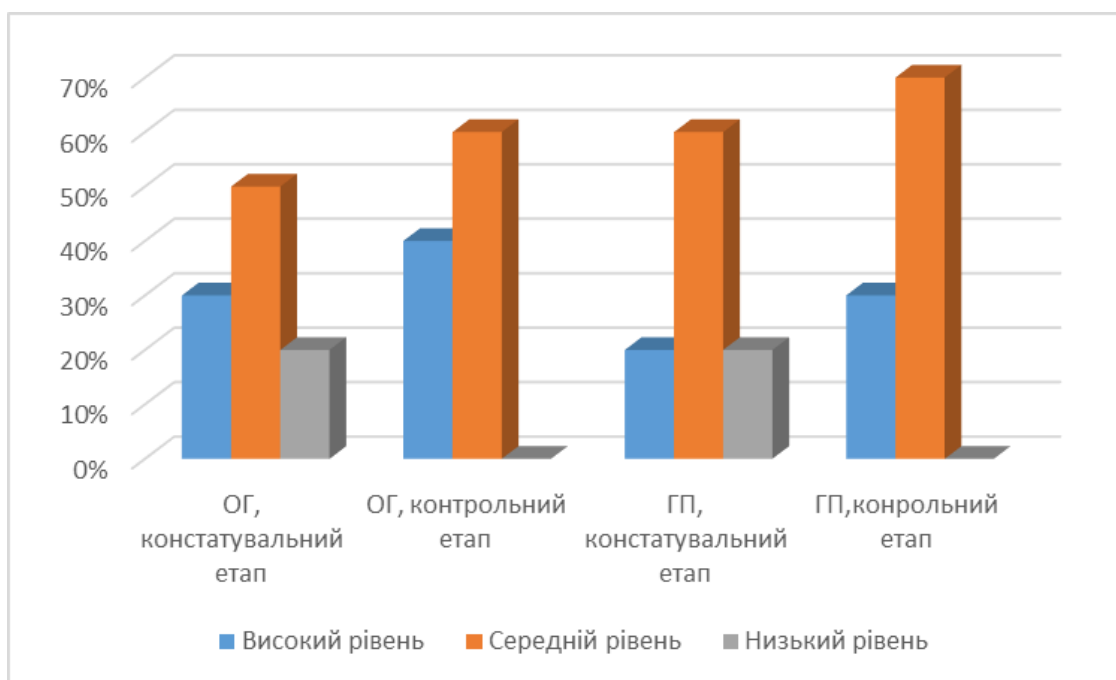

Рис. 3.3. Динаміка сформованості фонетико-фонематичної сторони мовлення дітей ОГ та ГП

3.3. Методичні рекомендації щодо використання рухливих ігор в логопедичній роботі

Після проведеного експериментального дослідження з використанням рухливих ігор в логопедичній роботі можемо сформулювати такі методичні рекомендації:

1. Підбір і планування рухливих ігор має здійснюватися у відповідності з віком та фізичними особливостями дітей: загальний рівень фізичного і розумового розвитку дітей, рівень розвитку їхніх рухових вмінь, стан здоров'я кожної дитини; період року, особливості режиму дня, місце проведення гри, а також інтерес дітей.

2. Рухливі ігри мають поступово ускладнюватися з урахуванням зростаючої свідомості дітей, накопичення ними рухового досвіду, поступової, цілеспрямованої підготовки до школи.

3. Визначаючи гру, слід урахувати її місце в режимі дня і дотримуватись певної послідовності в діяльності дітей.

4. Рухливі ігри мають мати логопедичну мету і використовуватися цілеспрямовано для корекції того чи іншого недоліку в мовленні.

5. Рухливі ігри мають супроводжуватися посильним мовленнєвим матеріалом для всіх учасників гри.

6. Використовувати рухливу гру можна на кожному етапі логопедичного заняття. На початку заняття гра має допомогти організувати та зацікавити дітей, в середині заняття гра підводить до засвоєння теми, повторення або закріплення знань, в кінці заняття вона може носити пошуковий характер.

7. Рухливі ігри мають відповідати змісту та темі логопедичного заняття.

8. Правила гри мають пояснюватися докладно тоді, коли вона проводиться вперше. Повторюючи гру, логопед нагадує основний зміст. При введенні ускладнень потрібно роз'яснити додаткові правила і способи виконання ігрових дій.

9. Для засвоєння рухів дітьми, найскладніші моменти необхідно пояснювати жестом. Іноді основний рух можна виконати кілька разів до початку гри.

10. Доцільно планувати ігри з такими видами рухів, які вивчалися на заняттях з фізичної культури.

Висновки до розділу 3

На базі Конотопського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №1 «Орлятко» Конотопської міської ради Сумської області з дітьми основної групи (10 осіб) проводилися групові та індивідуальні заняття, обов'язковим елементом яких були рухливі ігри та різноманітні рухливі вправи. Формувальний етап дослідження тривав з січня по лютий 2023 р. та з квітня по травень 2023 р.

Метою формувального етапу дослідження стало корекція порушень мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобом рухливих ігор.

Після впровадження методики нами було проведено повторну діагностику рівня лексичної, граматичної та фонетико-фонематичної сторін мовлення.

Аналіз результатів обстеження словника показав дітей основної групи, що 10 % дітей перейшли з середнього рівня до високого, 20% змінили низький рівень на високий – це безперечно свідчить про удосконалення мовленнєвих навичок дітей та збагачення активного словника дітей, його активного використання. Щодо групи порівняння, то жоден з дітей не досяг високого рівня, 10% дітей перейшли від низького рівня оволодіння словником до середнього – дані результати говорять про повільніше оволодіння словником в порівнянні з основною групою.

Щодо результатів обстеження граматичної сторони мовлення Нами було проведено повторне обстеження стану граматичної сторони мовлення то воно було проведене за методикою «Дослідження граматичного ладу мови у дітей з загальним недорозвиненням мовлення» Р. Лалаєвої серед дітей обох груп. Нами виявлено позитивну динаміку у дітей обох груп. Впродовж часу впровадження експериментальної методики діти оволоділи багатьма навичками словозміни та словотворення, що посприяло збільшенню їх мовленнєвої активності. Також в даному аспекті кращі показники оволодіння граматичними навичками мають

дошкільники з основної групи, адже на 10% більше досліджуваних перебуває на середньому рівні.

Нами було проведене повторне обстеження фонетико-фонематичної складової мовлення дітей із загальним недорозвитком за методикою Р. Є. Левіної. З отриманих даних зробити висновок про те, що на 10% більше дітей основної групи перебуває на високому рівні фонетико-фонематичних навичок ніж діти групи порівняння. Гарної новиною є те, що жодна дитина не опинилася на низькому рівні оволодіння сформованості фонетико-фонематичних процесів мовлення дітей ОГ та ГП.

Тобто на основі отриманих кількісних та якісних даних можемо стверджувати, що діти, що проходили експериментальне навчання мають кращі показники за всіма досліджуваними аспектами. Це доводить ефективність використання рухливих ігор в корекційній роботі з дітьми старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

ВИСНОВКИ

В ході проведеного дослідження нами було виконано такі завдання:

1) здійснено аналіз науково-методичної літератури з теми наукового дослідження. Дослідженням проблеми застосування рухливої гри в системі корекції порушень мовлення займалися А. М. Богуш, С. В. Кондукова, Л. П. Лепеха, М. К. Шеремет, О. М. Коваленко, В. Т. Скуратівський, О. П. Усова, О. Ю. Яницька, Х. Я. Сайко, Ю. В. Шаблінська, В. Любашина, Ю. В. Рібцун. Нами з'ясовано, що рухлива гра як безпосередньо засіб всебічного розвитку дитини старшого дошкільного віку має цілу низку якостей, серед яких можна виділити високу емоційність: це власне задоволення від м'язової роботи у грі, від можливості дружнього спілкування в колективі, від почуття бадьорості та енергії, від досягнення поставленої мети. Так, під час рухливої гри здійснюється комплексний вплив на нервову систему і моторику, що в свою чергу позитивно впливає на мовленнєвий розвиток старшого дошкільника.

2) проведено обстеження дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення з метою визначення рівня розвитку сформованості компонентів мовлення: лексичної граматичної та фонетико-фонематичної складової мовлення. Діти, які були обстежені, використовували прості речень, що складаються з двох або не більше трьох слів. Граматичні помилки носили сталий характер. У дітей було певне розуміння граматичних закономірностей, але застосовувати їх діти здатні тільки до тих слів, які засвоїли в ранньому дитинстві. Фонетичний аспект мовлення характеризувався у всіх обстежених дітей тим, що звуки часто спотворюються, спостерігається часта заміна одних звуків іншими. Більшість дітей мали порушення складової структури слів. У всіх дітей було наявне порушення звуковимови. Виявлене спонукало розробити та апробувати експериментальну методику корекції мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення, використовуючи рухливу гру.

3) розроблено та експериментально апробовано методику використання рухливої гри у корекційну процесі щодо подолання порушень мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. На базі Конотопського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №1 «Орлятко» Конотопської міської ради Сумської області з дітьми основної групи (10 осіб) проводилися групові та індивідуальні заняття, обов'язковим елементом яких були рухливі ігри та різноманітні рухливі вправи. Після впровадження методики нами було проведено повторну діагностику рівня лексичної, граматичної та фонетико-фонематичної сторін мовлення. Аналіз результатів обстеження словника показав дітей основної групи, що 10 % дітей перейшли з середнього рівня до високого, 20% змінили низький рівень на високий – це безперечно свідчить про удосконалення мовленнєвих навичок дітей та збагачення активного словника дітей, його активного використання. З отриманих даних повторного обстеження фонетико-фонематичної сторони мовлення можна зробити висновок про те, що на 10% більше дітей основної групи перебуває на високому рівні фонетико-фонематичних навичок ніж діти групи порівняння. Під час обстеження нами виявлено позитивну динаміку у дітей обох груп. Впродовж часу впровадження експериментальної методики діти оволоділи багатьма навичками словозміни та словотворення.. Також в даному аспекті кращі показники оволодіння граматичними навичками мають дошкільники з основної групи, адже на 10% більше досліджуваних перебуває на середньому рівні.

Отже з вищезазначеного можемо зробити висновок про те, що завдання дослідження виконані, мета досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Law J., Dennis J., Charlton J. Speech and language therapy interventions for children with primary speech and/or language disorders. Cochrane Database of Systematic Reviews. 2017. Issue 1. P. 18-21.
2. Беляєва О., Котлярова Т. Розвиток зв'язного мовлення дітей зі складним дефектом. *Дефектолог.* 2008. № 6 с.24-28
3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник . К. : Вища шк., 2007. 542 с.
4. Богуш А. М. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку Київ: Генеза, 2013. 159 с.
5. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників. Київ, 2008. 256 с.
6. Богуш А. М., Григоренко Г. І. Запрошуємо до розмови: Посіб.для роботи з дошкільниками. К.: Освіта, 1997. 152с.
7. Богуш А. М., Орланова Н. П., Зеленко Н. І., Лихолєтова В. К. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі. Київ, «Вища школа», 1992
8. Виготський Л. С. Психологія розвитку дитини. М.: Ексмо, 2004. 512 с.
9. Гандзюк С. П. Весела логоритміка. Методичний посібник. Нетішин. 2009. 85 с.
10. Горай І. В. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗМР. Реабілітаційна педагогіка: Теорія і практика. Полтава. 2009. ПДПУ. С.50.
11. Ігрові технології в логопедичній роботі. URL: <https://naurok.com.ua/igrovi-tehnologi-v-logopedichniy-roboti-188876.html>
12. Інтерактивні ігри на логопедичних заняттях. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/Інтерактивні-ігри-на-логопедичних-заняттях.pdf>

13. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія. К. : Фенікс, 2008. 497 с
14. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навч. посіб. для студ. ВНЗ.К. : НМЦВО, 2003. 300 с.
15. Калмикова Л. Розвиток описового мовлення. *Дошкільне виховання*. 2003. № 4 с.19-21
16. Коваленко О. М. Мовленнєві ігри для дошкільників. Навчаємо в русі. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 239 с.
17. Кондукова С. В. Особливості застосування гри в системі дошкільного сенсорного виховання дітей із загальним недорозвиненням мовлення. *Корекційна педагогіка. Вісник. Української асоціації корекційних педагогів*. 2015. № 1. С. 12-15.
18. Крутій К. Л. Граматична норма як компонент культури мовлення дитини дошкільного віку. *Науковий вісник Південноукраїнського державного університету ім. К.Д.Ушинського. Збірник наукових праць*. Випуск 4 – 5. Одеса, 2002. С.155 – 161.
19. Крутій К. Л. Методика проведення індивідуальних занять із мовленнєвопасивними дітьми дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ “ЛПІС” ЛТД, 2003. 320 с.
20. Логопедичні ігри та вправи | «Журавлик». URL: <http://zhuravlyk.uz.ua/poradi-faxivciv/storinka-logopeda/logopedichni-igri-ta-vpravi/>
21. Логопедичні ігри та вправи на заняттях. URL: <https://osvitanova.com.ua/events/lohopedychni-ihry-ta-vpravy-na-zaniattiakh>
22. Логопедія. Підручник. За ред. М. К. Шеремет. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. С. 499-501.
23. Логоритміка та ігри в логопедичній роботі. URL: https://www.rshu.edu.ua/images/vibir_disc/bak_do_4r_logor_ta_igr_v_logop_rob.pdf
24. Логоритмічні заняття в ДНЗ. 5-6 років. Х.: Вид-во «Ранок», 2011.160 с.

25. Лопатинська Н. А., Маковецька Н. В. Вчимося мови та розмови, або Українська разом з матусею. Запоріжжя: Просвіта, 1999. 336с.
26. Любашина В. Ігрова діяльність як засіб розвитку діалогічного мовлення старших дошкільників в умовах дошкільного закладу. *Педагогічні науки. Наукові записки*. 2013. Вип. 121(1). С. 142-145.
27. Мозгова Т. Виправлення вад вимови фонем у дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Дефектологія*. 2004. № 1 с. 43-45
28. Нікіщенко Г. Підготовка дітей з вадами мовлення в компенсуючому дитячому садку (групі). *Дитячий садок*. 2005. №35.
29. Овчиннікова Т. С. Музика, ритм і співи в логопедичній роботі. Методичний посібник для логопедів, учителів, вихователів і музикальних керівників загальноосвітніх і спеціальних навчальних закладів. Кременчук: Християнська Зоря, 2009. 88 с.
30. Пахомова Н. Мовленнєва готовність дітей дошкільного віку з тяжкими вадами мовлення. *Дефектологія*. 2005. № 3. с. 48-50.
31. Подліна С. В. Розвиток мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2012. № 1. С. 5–10.
32. Порядченко Л. Описове мовлення: методи розвитку та активізації . Палітра педагога. 2003. № 2. С. 5-9.
33. Проскура О. В., Кочина Л. П. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» Київ.: Університет, 2010. 288 с.
34. Рібцун Ю. В. Братики-автомобілі: багатоваріативна дидактична гра з мовленнєвими завданнями для дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку із ЗНМ (ІІІ рівень) і ФФНМ. *Логопед*. 2011 № 5 (5). С. 22-26.
35. Рібцун Ю. В. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників із ЗНМ. *Теорія і практика сучасної логопедії: зб. наук. пр.* Київ: Актуальна освіта, 2004. Вип. 1. С. 123-127.
36. Рібцун Ю. В. Організація та проведення у логопедичній групі ігор з правилами. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матер. І Всеукр. наук.-

практ. конф., 7–8 лютого 2012 р., м. Суми. Суми: Вид-во СудПУ імені А.С. Макаренка, 2012. С. 39-42.

37. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків: Основа, 2013. 239 с.

38. Русковолошин В. М. Роль мовленнєвого розвитку у формуванні дошкільної зрілості. *Логопед.* 2015. № 4. С. 5-9

39. Рухлива гра як засіб корекції порушень мовлення. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23844/Stakhova.pdf?sequence=1>

40. Рухливі ігри для формування правильної звуковимови. URL: <https://vseosvita.ua/library/ruhlivi-igri-dla-formuvanna-pravilnoi-zvukovimovi-avtomatizacii-ta-diferenciacii-riznih-zvukiv-150809.html>

41. Сайко Х. Я. Особливості застосування гри в системі формування лексичної компетентності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Молодий вчений.* 2017. № 3 (43). С. 307-311.

42. Соботович Є. Ф. Вибрані праці з логопедії. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 308 с.

43. Тарасун В. Формування мовної особистості - новий напрям логопедичної роботи. *Дефектологія.* 2007. № 4 с. 3-11.

44. Тищенко В. В. Загальний недорозвиток мовлення: перспективи подальших досліджень. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.* Вип. XXIII в трьох частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Медобори. 2013. С. 256-259.

45. Федорович Л. О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС»ЛТД, 2009. 288 с.

46. Филичева Т. Б. Подготовка к школе детей с общим недоразвитием речи в условиях специального детского сада: В 2 ч. Ч. I. Первый год обучения (старшая группа). Пособие для студентов дефектологических факультетов,

практических работников специальных учреждений, воспитателей детских садов, родителей. М.: Альфа, 199. 103 с.

47. Филичева Т. Б. Подготовка к школе детей с общим недоразвитием речи в условиях специального детского сада: В 2 ч. Ч. 2. Второй год обучения (подготовительная группа). М.: Издательство «Альфа», 1993. 87 с.

48. Филичева Т. Б., Туманова Т. В. Дети с общим недоразвитием речи. Воспитание и обучение. Учебно-методическое пособие. – М.: «Гном-Пресс», 1999. – 80 с.

49. Филичева Т. Б. Основы логопедии / Т. Б. Филичева, Н. А. Чевелева, Т. В. Чиркина. М.: Просвещение, 1989. 222 с.

50. Фомичева М. Ф. Основы логопедии с практикумом по звукопроизношению: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / М. Ф. Фомичева, Т. В. Волосовец. М.: Издательский центр «Академия». 2012. 200 с.

51. Чеснокова Л. В. Заняття з логоритміки для дітей з вадами мовлення. Х.: Вид. група «Основа», 2017. 160 с.

52. Четверушкина Н. С. Слоговая структура слова: система коррекционных упражнений для детей 5-7 лет. М.: Гном Пресс, 2006.

53. Шабутін С. В. Зцілення музикою. Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. 192 с.

54. Шашкина Г. Р. Технологии обучения грамоте дошкольников с общим недоразвитием речи и с нормальным речевым развитием. Материалы городской межрегиональной научно-практической конференции 14-16 апреля 2014 года «Современные технологии логопедической помощи в условиях специального и инклюзивного образования». М., 2014. с. 183-188.

55. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник, третє видання, перероблене та доповнене. К.: Видавничий дім «Слово». 2013. 672 с.

56. Шеремет М. К. Організація корекційно-розвивальної роботи в групах для дітей з порушеннями мовлення (орієнтовне планування та методичні рекомендації). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2014. 186 с.

57. Щербакова Т. А. Взаимосвязь интеллектуального развития и физической подготовленности детей дошкольного и младшего школьного возраста. Образование и саморазвитие. Казанский (Приволжский) федеральный университет. Казань, 2009. №1 (11). С. 142-147.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методичний посібник за матеріалами дослідження

А. ЛОЗА

***ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВОЇ ГРИ В
КОРЕКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ З ПОДОЛАННЯ
ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ***

Рекомендовано до друку засіданням вченої ради Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (Протокол №6 від 21 січня 2022 року)

Рецензенти:

А. І. Кравченко, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри логопедії НННІФК СУМДПУ імені А. С. Макаренка;

І. В. Кравцова, учитель-логопед ЗДО №12 м. Суми, учитель-логопед вищої категорії, учитель-методист.

У посібнику висвітлено роль ігрової діяльності в дитячому віці та її вплив на процес корекції наявних порушень мовленнєвого розвитку, підвищення рухової активності дітей, значення та особливості використання рухливих ігор та вправ у корекційно-розвитковій роботі в групах компенсуючого типу для дітей з порушеннями мовлення в закладах дошкільної освіти. Визначено завдання рухливих ігор, які використовують на логопедичних заняттях. У посібник включено перелік рухливих ігор, що спрямовані на корекцію мовлення та підвищення рухової активності дітей.

Посібник рекомендований логопедам, студентам, може бути використаний дефектологами, а також вихователями дошкільних навчальних закладів.

РУХЛИВА ГРА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ

Достатній рівень розвитку мовлення є однією із важливих умов успішного навчання в школі. Мовленнєві порушення негативно впливають на психічне здоров'я дитини, тому необхідно допомогти їй подолати ці порушення, забезпечуючи повноцінний всебічний розвиток. Нині гостро стоїть проблема ефективності корекційно-розвивального процесу в закладах дошкільної освіти, створення умов для повноцінного, всебічного розвитку особистості. Сприяти вирішенню цієї проблеми зможе раціональна організація системи корекції та розвитку мовлення дітей з використанням рухливої гри.

Дослідженням проблеми застосування гри в системі корекції порушень мовлення займалися А. М. Богуш, С. В. Кондукова, Л. П. Лепеха, М. К. Шеремет, О. М. Коваленко, В. Т. Скуратівський, О. П. Усова, О. Ю. Яницька, Х. Я. Сайко, Ю. В. Шаблінська, В. Любашина, Ю. В. Рібцун.

Педагоги закладів дошкільної освіти знають, що ігровий метод дозволяє зробити процес навчання дітей дошкільного віку цікавим та захоплюючим. Учитель-логопед має побудувати заняття з дітьми дошкільного віку так, щоб воно було цікавим, проте не розважальним, ефективним, а не ефектним; педагог має навчати граючись, а не просто грати. Маленька дитина – діяч, діяльність якого проявляється, насамперед у рухах та діях. Рухливі ігри, що супроводжуються певними діями та рухами, дозволяють одночасно задовольнити потребу дошкільників у русі та реалізувати завдання навчального характеру, дозволяють зняти напругу, підвищують працездатність, поліпшують якість засвоєння знань. Рухлива гра або вправа у русі – одне з найулюбленіших занять дітей. В процесі ігрової діяльності діти не лише позначають і супроводжують свої дії словом, осмислюючи їх, а й висловлюють власні думки та почуття.

Роль рухів у розвиток психіки та інтелекту надзвичайно велика. Від м'язів, що працюють, імпульси постійно надходять у мозок, що стимулює центральну нервову систему і, тим самим, сприяє її розвитку. Чим більш тонкі та точні рухи доводиться здійснювати дитині і що вищого рівня координації рухів дитина досягає, тим успішніше йде процес її психічного розвитку. Вченими встановлено пряму залежність між рівнем рухової активності дітей, яка сприяє зростанню м'язової сили та збільшує енергетичні резерви організму, та розвитком мовлення, мислення. Під час виконання різних рухів в організмі зростає синтез біологічно активних сполук, які покращують сон, сприятливо впливають на настрій дітей, підвищують їх розумову та фізичну працездатність

У рухливій грі дитина відчуває радість задоволення потреб у рухах, від емоційної атмосфери гри; особливий емоційний підйом викликає досягнення реального наочного позитивного результату. Рухлива гра є найкращими ліками для дітей від рухового голоду, є найкращим засобом активного відпочинку після розумової праці.

Різноманітність рухливих ігор з давніх-давен призводило дослідників і укладачів збірників до необхідності групувати ігри, класифікувати їх.

Вивченням рухливих ігор для дошкільнят займалися такі педагоги, як Л. Чулицька, Є. Аркін, М. Конторович, Н. Метлов, Л. Михайлова, а пізніше В. Богусловська, А. Бикова, А.Сорокіна, Є. Батуріна, Н. Кожевнікова, Н. Кільпіо та ін.

Аналіз літератури дає можливість виділити дві основні групи ігор:

1) командні:

- ігри з одночасною участю всіх гравців та за участю гравців по черзі (естафети);
- ігри, в яких гравці не вступають у боротьбу з суперником та ігри, в яких гравці ведуть активну боротьбу з суперником;

2) некомандні: ігри з ведучим та ігри без ведучого.

Ігри класифікуються: за складністю, руховим змістом, ступенем фізичного навантаження, використанням приладдя та снарядів, з переважного формування фізичних якостей. Також можна виділити імітаційні ігри (з наслідувальними діями), з перебіжками, з подолання перешкод, з м'ячем, палицями та іншими предметами, з орієнтування.

У роботах В. Богусловської та в існуючих збірниках рухливих ігор в основу класифікації покладено ознаку переважаючого виду рухів (біг чи стрибки, метання, лазіння тощо).

У збірнику М. Конторович та Л. Михайлової представлено розподіл ігор за ступенем викликаного в дітей стану м'язової напруги: ігри великого (беруть участь всі групи м'язів), середнього (бере активну участь вся група м'язів, але характер рухів відносно спокійний) і мінімального (рухи виконуються в повільному темпі, до того ж інтенсивність їх незначна) ступеня рухливості.

А. Богуш розділяє рухливі ігри за змістом та організацією. Одні ігри мають сюжет, ролі та правила, тісно пов'язані із сюжетом; ігрові дії у них виробляються відповідно до вимог, заданої роллю та правилами. В інших іграх сюжет і ролі відсутні, запропоновані лише рухові завдання, що регулюються правилами, які визначають послідовність, швидкість та спритність їх виконання.

А. Степаненкова вважає, що всі ігри для дітей дошкільного віку, побудовані на русі, можна поділити на великі групи: 1) рухливі ігри з правилами – ігри, різні за змістом, організацією дітей, складністю правил та своєрідністю рухових завдань (сюжетні та безсюжетні ігри, ігри-забави); 2) спортивні ігри – городки, бадмінтон, баскетбол, настільний теніс, футбол, хокей, у роботі з дітьми дошкільного віку їх застосовують із спрощеними правилами.

РУХЛИВА ГРА В СИСТЕМІ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Використання рухливих ігор для розвитку мовлення обумовлене тим, що вже давно відзначений взаємозв'язок процесів пізнання, мовлення і рухів. Так, в процесі рухових ігор та вправ дошкільник засвоює знання про навколишній світ, пізнає власне тіло і його численні можливості, удосконалює сенсорні функції.

Вітчизняні психологи М. Гуревич, О. Леонтьєв, О. Лурія вказували на зв'язок рухових і мовленнєвих аналізаторів, а також взаємодію форми промови з характером руху.

Як зазначає В. Шебеко, спеціальні ігрові рухові дії дозволяють розвивати пізнавальні процеси і мовлення дитини. Чим різноманітніші рухи, тим більше інформації надходить в мозок, тим інтенсивніше відбувається інтелектуальний та мовленнєвий розвиток. При цьому забезпечується швидке осмислене запам'ятовування рухових дій, формується вміння самостійно приймати рішення і активно діяти у швидкозмінній ситуації.

Рухливі ігри сприяють не тільки правильному фізичному розвитку дітей, що мають мовленнєві порушення, але і справляють позитивний вплив на їх психічну діяльність. Велика кількість різних ігор активізує діяльність і мовленнєво-рухового аналізатора, прискорює реакції нервових центрів, покращує рухливість процесів збудження і гальмування в корі головного мозку. Ці передумови створюють сприятливе підґрунтя для компенсації подолання порушень мовленнєвої функції.

Рухливі ігри – це ігри, що використовують і вдосконалюють основні природні рухи, які не потребують високого фізичного і психічного напруження, що виробляють морально-вольові якості; є обов'язковою складовою фізичного виховання дітей, особливо дошкільного і молодшого віку. Цей вид ігор, активно застосовуються в освітньому процесі, як правило, спрямований на досягнення певних цілей виховання і навчання.

Рухливі ігри, що супроводжуються певними діями та рухами, дозволяють одночасно задовольнити потребу дошкільників у русі та реалізувати завдання

навчального характеру, дозволяють зняти напругу, підвищують працездатність, поліпшують якість засвоєння знань.

Педагоги закладів дошкільної освіти вказують на те, що ігровий метод дозволяє зробити процес навчання дітей дошкільного віку цікавим та захоплюючим. Учитель-логопед має побудувати заняття з дітьми дошкільного віку так, щоб воно було цікавим, проте не розважальним, ефективним, а не ефектним; педагог має навчати граючись, а не просто грати.

Рухлива гра, як і будь-яка дидактична гра, спрямована на досягнення певних цілей виховання і навчання. Використання рухливої гри на логопедичному занятті допомагає підвищити працездатність дітей, зняти напругу, сприяє переключенню з одного виду діяльності на інший.

У корекційній роботі з дошкільнятами із порушенням мовлення рухливі ігри сприяють розвитку і нормалізації моторних функцій, формують наслідування, виробляють ігрові навички, вдосконалюють просодичні компоненти мовлення, дозволяють підвищити активність, творчі здібності.

Рухлива гра, нормалізуючи моторну функцію, не вимагає високого фізичного та психічного напруження, а використовує і вдосконалює основні природні рухи тіла. Вона також впливає на формування вміння самостійно приймати рішення та активно діяти у швидко змінних обставинах, створює сприятливі умови для розвитку комунікативних умінь, вироблення морально-вольових якостей.

Послугуватися рухливою грою можна на кожному етапі заняття. На початку заняття гра має допомогти організувати та зацікавити дітей, в середині заняття гра підводить до засвоєння теми, повторення або закріплення знань, в кінці заняття вона може носити пошуковий характер.

Рухливі ігри з розвитку мовлення можна використовувати як елемент заняття, як фізкультурну хвилинку, або як закріплення пройденого матеріалу. В ігровій формі мислення протікає швидше, і новий навчальний матеріал засвоюється міцніше, запам'ятовується легше. Крім того, будь-яку рухливу гру

можна адаптувати до лексичної теми тижня і використовувати її в спільній діяльності з дитиною.

Важливим моментом успішності корекції та навчання під час рухливої гри є зацікавленість у них дітей, тому всі вони повинні проводитися жваво, емоційно, невимушено. Під час організації рухливої гри педагог ставить перед дітьми ігрову мету, визначає ігрові правила, знайомить з атрибутами, розкриває послідовність ігрових дій. У таких іграх використовують різноманітні предмети: кубики, обручі, іграшки, реальні предмети, природний матеріал, предметні картинки, конструктор тощо.

Рухлива гра для дошкільника із порушеннями мовлення – це можливість самовираження, самоперевірки, самовизначення. Ігрова ситуація вимагає від кожного учасника визначеної здатності до комунікації, сприяє сенсорному та розумовому розвитку (зорового сприйняття, образних уявлень, навчання аналізу), засвоєнню лексико-граматичних категорій рідної мови, а також допомагає закріплювати і збагачувати набуті знання.

З точки зору організації з дошкільниками із порушеннями мовлення рухливих ігор, як правило, дотримуються таких положень:

- 1) рухлива гра повинна приносити радість і задоволення;
- 2) характер рухливої гри та її зміст мають бути різноманітні;
- 3) в ході проведення рухливої гри важливо прагнути до того, щоб дошкільнята виконали ігрову мету;
- 4) пропонуючи дітям рухливу гру або вправу, необхідно заздалегідь познайомити їх з елементами гри, і вправляти в тих рухах, які викликали труднощі.

Варто наголосити також на тому, що діти дуже люблять рухливі ігри, тому їм подобається прийом використання рухових дій.

Рухливі ігри на корекційних логопедичних заняттях, нормалізуючи моторну функцію, допомагають вирішити ряд завдань:

- 1) оздоровчі завдання:
 - сприяють гармонійному розвитку форм та функцій організму;

- сприяють формуванню правильної постави;
- зміцнюють організм;
- підвищують працездатність;
- формують рухові уміння та навички;

2) виховні завдання:

- виховання морально-вольових якостей дітей;
- виховання позитивних особистісних якостей;
- виховання почуття колективізму;

3) навчальні завдання:

- формування та удосконалення уміння діяти за інструкцією логопеда;
- навчання правил діяти в різних видах діяльності;
- навчання активності та самостійності;

4) корекційно-розвиткові:

- розвиток моторної сфери (загальної та дрібної);
- розвиток спритності, сили, координації рухів, уміння до переключення рухів;
- розвиток слухової уваги, пам'яті, сприймання;
- удосконалення просодичних компонентів мовлення;
- розвиток мовлення;
- розвиток почуття ритму.
- пробудження у дитини бажання брати активну участь у корекційно-розвивальному процесі;
- підвищення пізнавальної активності та працездатності дітей;
- активізація процесів сприймання, уваги та пам'яті;
- розширення діапазону ігрових умінь та навичок;
- збільшення обсягу корекційного впливу.

Мета використання рухливої гри, як і будь-якої іншої, на кожному етапі заняття буде різною: на початку заняття гра має допомогти організувати та зацікавити дітей, в середині заняття гра підводить до засвоєння теми, повторення або закріплення знань, в кінці заняття вона може носити пошуковий

характер. Важливим моментом успішності корекції та навчання під час рухливої гри є зацікавленість у них дітей, тому всі вони повинні проводитися жваво, емоційно, невимушено. Під час організації рухливої гри педагог ставить перед дітьми ігрову мету, визначає ігрові правила, знайомить з атрибутами, розкриває послідовність ігрових дій. У таких іграх використовують різноманітні предмети: кубики, обручі, іграшки, реальні предмети, природний матеріал, предметні картинки, конструктор тощо.

РУХЛИВІ ІГРИ

ГРА «ЛОГОТВІСТЕР»

МЕТА: розвиток уважності, координації рухів, мислення, швидкості реакції, накопичення сенсорного досвіду, закріплення правильної вимови звуків, співвіднесення кольору предмета з кольором як абстрактним поняттям.

ОБЛАДНАННЯ: килимок для твістеру.

ХІД ГРИ: логопед називає предмети, дитина має пригадати колір предмета та стати на відповідний колір на килимку для твістеру.

ГРА «ЧАРІВНИЙ КУБИК»

МЕТА: розвиток уважності, координації рухів, мислення, швидкості реакції, накопичення сенсорного досвіду, закріплення правильної вимови звуків.

ОБЛАДНАННЯ: предметні картинки, кубик для настільних ігор.

ХІД ГРИ: на підлозі викладені картинки, слова-назви яких містять певний звук (наприклад

звук «л»); логопед пропонує дитині кидати кубик та назвати ту картинку, на якій кубик зупиниться.

ГРА «ПИЛЬНИЙ ГОСПОДАР»

МЕТА: розвиток уважності, координації рухів, мислення, швидкості реакції, накопичення сенсорного досвіду, закріплення правильної вимови звуків, тренування навичок класифікації предметів за ознакою, тренування навичок усної розповіді.

ОБЛАДНАННЯ: сенсорні килимки, кошики, іграшки фрукти та овочі.

ХІД ГРИ: на підлозі вистелена доріжка з сенсорних килимків, по обидва боки від неї розкидані іграшки фруктів та овочів; логопеда пропонує дитині зібрати та розсортувати урожай на дві групи «фрукти» та «овочі», свої дії пояснити.

ГРА «ДОРІЖКИ РОЗВАЖАЙКИ»

МЕТА: розвиток уважності, координації рухів, мислення, швидкості реакції, накопичення сенсорного досвіду, вивчення просторових понять та закріплення слів на їх позначення (ліво-право, вперед-назад)

ОБЛАДНАННЯ: сенсорні доріжки

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині пройти доріжкою зі слідами, при цьому необхідно правильно розташовувати ноги відповідно малюнку на килимку; дії дитина має озвучувати словами «вліво»-«вправо», «вперед»-«назад» відповідно до заданого напрямку малюнку килимка та направлення ніжок.

ГРА «ЗАБОРОНЕНИЙ РУХ»

МЕТА: розвиток уважності, координації рухів, мислення, швидкості реакції.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям створити коло та, йдучи по ньому, повторювати всі рухи за педагогом, окрім одного «забороненого», наприклад: «Руки вгору!». Той, хто виконує «заборонений рух», стає в кінець колони.

ГРА «ДЕНЬ І НІЧ»

МЕТА: розвиток спритності, швидкості та уваги, розвиток слухового сприймання та слухової уваги

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям уважно слухати слова, які він промовлятиме та на слово «день» діти мають бігати, а на слово «ніч» діти завмирають на місці; хто порушиться вибуває з гри.

ГРА «КОЛЬОРОВИЙ СЕМАФОР»

МЕТА: розвиток швидкості, спритності, уваги, активізації мовлення.

ОБЛАДНАННЯ: макет кольорового семафору.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям познайомитися з «кольоровим семафором», стати з одного боку майданчика за накресленою лінією; з іншого боку майданчика теж накреслена лінія, відстань між цими лініями – це територія «кольорового семафора»; «семафор» подає будь-який кольоровий сигнал, діти мають назвати предмети відповідного кольору та пройти на протилежну сторону; якщо дитина не називає предмет, вона має пробігти так, щоб «семафор» його не впіймав.

ГРА «СЛУХАЙ СИГНАЛ»

МЕТА: розвиток уваги, швидкості реакції, швидкості рухів, слухового сприймання.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям йти в колоні по-одному; ведучий подає заздалегідь обумовлені звукові сигнали, наприклад, плескання в долоні; коли ведучий плескає в долоні один раз, то діти біжать, коли плескає два рази – діти присідають, коли три – діти стрибають.

ГРА «КОЛЬОРОВІ ДОЛОНЬКИ»

МЕТА: розвиток фонематичного слуху, зорового сприймання, дрібної моторики.

ОБЛАДНАННЯ: скляна дошка, мисочки з фарбою, вологі серветки, клейонка.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям опустити долоньки в мисочки з зеленою та жовтою фарбами, слухати склади (слова), які він промовляє, та залишати відбитки «зеленої долоньки», коли вони почують слова зі звуком [з], «жовтої долоньки», коли почують слова зі звуком [ж]. Під час роботи з диференціації звуків [з] та [с] діти малюють зеленою та синьою фарбами, [с] та [ч] – синьою та червоною відповідно.

ГРА «ГОРОБЦІ - СТИБУНЦІ»

МЕТА: розвиток швидкості, спритності, швидкості реакції. Слухового сприймання.

ОБЛАДНАННЯ: крейда.

ХІД ГРИ: логопед креслить велике коло (місце, де розсипані «зерна») 5-8 м. у діаметрі; усі гравці, крім одного - ведучого, зображають «горобців» і розташовуються за колом; ведучий – «великий птах» – стає у середину кола; діти – «горобці» стрибають на одній нозі в коло та вистрибують з нього, «великий птах», бігаючи в колі, має торкатися рукою гравців, які знаходяться в колі; дитина, якого торкнувся ведучий, вибуває з гри.

ГРА «БОУЛІНГ»

МЕТА: формування навичок влучати в ціль, розвиток спритності та точності рухів, розвиток зв'язного мовлення.

ОБЛАДНАННЯ: м'яч та кеглі.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині влучити м'ячем у рядок кеглів, порахувати кількість збитих та скласти речення, кількість слів у якому відповідає кількості збитих кеглів.

ГРА «ЇСТІВНЕ НЕ ЇСТІВНЕ»

МЕТА: розвиток рухових якостей, розвиток загальної та дрібної моторики, розвиток навичок класифікації предметів за ознаками, формування навичок класифікації, розвиток комунікативної діяльності.

ОБЛАДНАННЯ: кошик, іграшки «продукти харчування», іграшки «меблі».

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині зібрати в кошик іграшки-продукти з поміж інших іграшок, свої рішення дитина має пояснити.

ГРА «ПОСТРИБАЙЧИК»

МЕТА: розвиток загальної моторики, формування навичок мовленнєвого синтезу, формування чіткої вимови звуків.

ОБЛАДНАННЯ: батут.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині придумувати слова на заданий звук; дитина має підібрати якомога більше слів на заданий звук; скільки слів називає дитина, стільки разів стрибає на батуті.

ГРА «ЧАРІВНІ БАШТИ»

МЕТА: формування навичок конструювання, розвиток дрібно та загальної моторики, удосконалення навичок звуко-складового аналізу.

ОБЛАДНАННЯ: кубики

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині поділити задане слово на склади, порахувати кількість складів та побудувати з відповідної кількості кубиків башту.

ГРА «ЗВУКОВИЙ ЛАНЦЮЖОК»

МЕТА: розвиток загальної та дрібної моторики, удосконалення навички влучати в ціль, розвиток швидкості, удосконалення навичок звукового аналізу та синтезу.

ОБЛАДНАННЯ: м'яч.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині називати слова на кінцевий звук заданого слова; логопед та дитина кидають один одному м'яч, умовою здійснення кидка є називання слова, що починається на звук, який є кінцевим звуком слова, названого партнером по грі.

ГРА «ЕСТАФЕТА»

МЕТА: розвиток загальної та дрібної моторики, розвиток швидкості та спритності, формування мотивації до мовлення, автоматизація чіткої вимови звуків.

ОБЛАДНАННЯ: малюнки-ілюстрації слів зі звуками «з»-«ж», дошка, магнітики.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям збирати картинки, що розташовані на підлозі; одна дитина отримує завдання знайти картинки, в назвах яких є звук «з», інша – звук «ж»; знайшовши вони повинні прикріпити картинку на дошку, у відведене місце для певного звука.

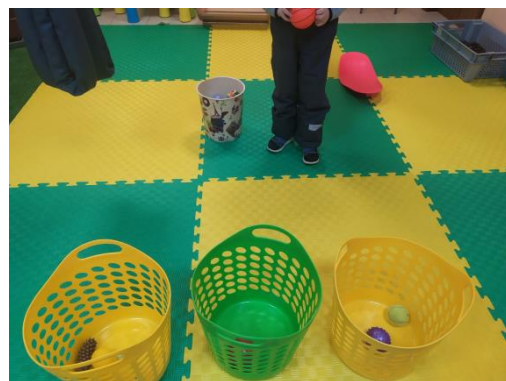

ГРА «ВЛУЧ У КОШИК»

МЕТА: розвиток загальної та дрібної моторики, навички влучати в ціль, розвиток швидкості та спритності, формування мотивації до мовлення, удосконалення навичок звукового аналізу.

ОБЛАДНАННЯ: м'яч, три кошики.

ХІД ГРИ: логопед пропонує слухати слова з певним звуком та визначати місце заданого звука в слові; дитина має визначити місце звука в слові та закинути м'яч у відповідний кошик «на початку слова», «в середині слова», «в кінці слова».

ГРА «СПІЙМАЙ ЗВУК»

МЕТА: формування навичок звукового аналізу, розвиток загальної моторики, уважності.

ОБЛАДНАННЯ: мішечки.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині ловити мішечки, що він їх кидає, коли дитина чує слово із заданим звуком.

ГРА «ПОВТОРИ»

МЕТА: розвиток мислення, розвиток орієнтування у просторі, формування мотивації до мовлення, формування навички розповідного мовлення.

ОБЛАДНАННЯ: картинки з зображенням дій, різноманітні предмети.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині відтворити дії, які зображені на картинках та пояснити, хто і що там робить.

ГРА «ВИВЧЕННЯ БУКВ»

МЕТА: розвиток уяви, увагу, орієнтації, закріплення зображення букв.

ОБЛАДНАННЯ: картки із зображенням букв.

просторової

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині зобразити задану букві за допомогою свого тіла.

ГРА «МИШОЛОВКА»

МЕТА: удосконалення навички ходьби та бігу; виховання кмітливості, чесності, формування мовленнєвої активності.

ОБЛАДНАННЯ: маски мишок .

ХІД ГРИ: логопеда пропонує дітям об'єднатися у дві неоднакові підгрупи, менша утворює коло – «мишоловку», а більша – зображує «мишок», які розміщується за колом; діти, які зображують «мишоловку», беруться за руки і починають ходити по колу праворуч або ліворуч (за умовою) та промовляють слова

Діти, як ці миші надоїли, все погризли, все поїли,

Бережіться, мишенята, доберемось ми до вас!

Мишоловку ми поставимо, переловимо всіх вас.

На останні слова діти зупиняються і піднімають зчеплені руки. «Миші» в цей час починають швидко перебігати через «мишоловку» і вибігати з неї. На слово вихователя «Хлоп!» діти швидко опускають руки, і «мишоловка» закривається. Дітей, які не встигли вибігти з кола, уважають спійманими, і вони стають у коло. Коли «миші» будуть спіймані, гру починають знову. Для «мишоловки» обирають дітей, які зображували «мишей». Вихователь стежить за тим, щоб «миші» перебігають тільки через середину кола, за колом їм бігати не дозволяється. Не можна також підлазити під закриту «мишоловку» (опущені руки) або розривати коло.

ГРА «ЗНАЙДИ БУДИНОК»

МЕТА: розвиток загальної моторики, розвиток фонематичних процесів, закріплення вміння розрізняти на слух звуки [з] та [ж].

ОБЛАДНАННЯ: обручі.

ХІД ГРИ: логопед розкладає на підлозі обручі зеленого та жовтого кольорів; потім педагог пропонує дітям слухати слова, як він називатиме, та знайти і стрибнути в середину зеленого обруча, коли діти почують слово із звуком [з], жовтого – із звуком [ж].

За аналогією можна проводити гру на етапі диференціації інших звуків, змінюючи колір атрибутів ([с] -[ч] – сині та червоні обручі, [с] - [з] – сині та зелені тощо).

ГРА «ЗБИРАЙ КОШИКИ»

МЕТА: розвиток рухової активності, загальної моторики, закріплення уявлень про твердий та м'який звуки [л] та [л'], вміння визначати наявність певного звука в слові.

ОБЛАДНАННЯ: м'які та тверді предмети.

ХІД ГРИ: логопед розкладає на підлозі безліч м'яких (пір'їнки, ватні кульки, рукавички, подушки тощо) та твердих (кубики, камінчики, гудзики тощо) предметів; діти мають слухати слова зі звуками [л] та [л'], які називає дорослий, шукати відповідні предмети (якщо чують слово з твердим звуком – беруть тверді предмети, якщо з м'яким – м'які) та складати їх у кошики – в один кошик діти складають м'які предмети, в інший – тверді.

ГРА «РОЗУМНИЙ М'ЯЧ»

МЕТА: розвиток загальної моторики, формування вміння диференціювати звуки..

ОБЛАДНАННЯ: червоний та зелений м'яч.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям називати слова зі звуком [з], якщо він кидає їм зелений м'яч, зі звуком [ж] – жовтий м'яч.

ГРА «ЖИВІ ЗВУКИ»

МЕТА: розвиток загальної моторики, вміння орієнтуватися в просторі, удосконалення вміння дітей проводити звуковий аналіз слова та синтез звуків.

ХІД ГРИ: логопед дістає з-під ковдри на килимку іграшку, називає її, діти разом з педагогом визначають послідовність звуків у слові-назві іграшки, дорослий розподіляє звуки між дітьми; за сигналом діти шикуються в ряд, знаходячи своє місце, та промовляють слово цілком.

ГРА «Я ЗНАЮ П'ЯТЬ ...»

МЕТА: розвиток загальної моторики, збагачення та активізація словника дітей, розвиток почуття ритму.

ОБЛАДНАННЯ: м'яч.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині стукати м'ячем об підлогу та одночасно називати слова-предмети, що відносяться до однієї групи предметів (меблі, квіти, посуд тощо).

ГРА «СЛОВА-НАВПАКИ»

МЕТА: розвиток загальної моторики, збагачення та активізація словника дітей.

ОБЛАДНАННЯ: м'яч.

ХІД ГРИ: логопед називає будь-яке слово і кидає м'яч дітям; дитина, яка спіймала м'яч, повинна назвати слово-антонім (чорний – білий, гарячий –

холодний, широкий – вузький; зима – літо, підлога – стеля; вхід – вихід; підняти – опустити, наливати – виливати, заходити – виходити тощо).

ГРА «ЖИВІ СЛОВА»

МЕТА: розвиток вміння орієнтуватися у просторі, швидкості реакції, формування в дітей поняття про речення, його структуру, послідовність слів у реченні.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям розглянути сюжетну картинку та скласти за нею речення, наприклад, «Дівчинка читає книжку». Потім дорослий розподіляє слова цього речення між дітьми; за сигналом діти шикуються у ряд, знаходячи своє місце, та промовляють речення. Далі речення, що його склали діти, поширюють з опорою на запитання педагога: - Яку книжку читає дівчинка? – Цікаву. Нове слово «присвоюється» дитині, яка має знайти своє місце, промовляючи речення «Дівчинка читає цікаву книжку».

ГРА «БУДИНОЧКИ»

МЕТА: розвиток вміння орієнтуватися у просторі, швидкості реакції, формування в дітей поняття про речення, його структуру, послідовність слів у реченні.

ОБЛАДНАННЯ: іграшкові будиночки із зображеними на них цифрами, білі стрічки, картки із зображеннями тварин

ХІД ГРИ: з однієї сторони килимка логопед розміщає три іграшкових будиночки із зображеними на них цифрами 1, 2, 3 та від кожного з них на протилежний бік килимка «прокладає» доріжки з білої стрічки таким чином, щоб вони сходилися в одній точці; потім педагог роздає дітям картки із зображеннями тварин та просить їх вишикуватися на місці сходження доріжок до кожного будиночка; логопед пропонує дітям назвати тварину, зображену на картинці та

«поселити» її у домівку таким чином, аби кількість складів у слові-назві тварини відповідала цифрі на будиночку.

ГРА «СКЛАДИ СЛОВО»

МЕТА: розвиток вміння стрибати, швидкості реакції, формування в дітей навичок звуко-буквеного синтезу.

ОБЛАДНАННЯ: картки із зображенням літер.

ХІД ГРИ: логопед розкладає на підлозі картки із зображенням літер; потім пропонує дитині послухати слово та стрибати від букви до букви так, щоб утворилося задане слово

ГРА «БАДМІНТОН»

МЕТА: розвиток швидкості реакції, загальної моторики, активізація словника дітей, закріплення правильної вимови звуків у словах.

ОБЛАДНАННЯ: ракетки, волан.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дитині на кожен удар ракеткою називати слова з певної лексичної теми (меблі, овочі, транспорт тощо) або слова з певним звуком.

ГРА «М'ЯЧ ЛОВИ, СЛОВО НАЗИВАЙ»

МЕТА: розвиток швидкості реакції, загальної моторики, активізація словника дітей, закріплення правильної вимови звуків у словах.

ОБЛАДНАННЯ: м'яч.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям сісти в коло, та передавати (перекочувати) м'яч один одному, називаючи при цьому слова з певної лексичної теми (меблі, овочі, транспорт тощо) або слова з певним звуком.

ГРА «ЗБИРАЙ ПРЕДМЕТИ»

МЕТА: розвиток швидкості реакції, загальної моторики, закріплення правильної вимови звуків у словах.

ОБЛАДНАННЯ: корзинки, іграшки, назви яких містять певний звук.

ХІД ГРИ (у грі беруть участь 3-4 дитини): логопед розташовує за спинами дітей корзинки червоного, зеленого, синього та жовтого кольорів (у кожної дитини одна корзинка); за сигналом педагога діти збирають предмети, що розташовані по всій кімнаті, та розкладають їх у кошики відповідного кольору (жовтий лимон у жовту корзинку, червону малину – у червону, синій пенал – у синю тощо); після гри діти знімають корзинки та називають предмети, які знаходяться в корзинках.

ГРА «ХОКЕЙ»

МЕТА: розвиток цілеспрямованих рухів, загальної моторики, формування вміння проводити складовий аналіз слів.

ОБЛАДНАННЯ: хокейні ворота (3-4 штуки) з цифрами, ключки, шайби з предметними картинками.

ХІД ГРИ: логопед пропонує дітям ключками закинути шайби в ворота таким чином, щоб кількість складів у слові-назві предметної картинки, що розташована на шайбі, відповідала цифрі на воротах.

Література

1. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників. К., 2008.
2. Коваленко О. М., Єпіфанова Т. В. Мовленнєві ігри для дошкільників. Навчаємо в русі. Х. : Вид. група «Основа», 2012.
3. Кондукова С. В., Базима Н. В. Особливості застосування гри в системі дошкільного сенсорного виховання дітей із загальним недорозвиненням мовлення. *Корекційна педагогіка. Вісник. Української асоціації корекційних педагогів*. 2015. №1.
4. Любашина В. Ігрова діяльність як засіб розвитку діалогічного мовлення старших дошкільників в умовах дошкільного закладу. *Педагогічні науки. Наукові записки*. 2013. Вип. 121(1).
5. Онищенко Т. В. Дитяча гра в історії розвитку дошкільного виховання на Україні. *Шлях освіти*. 2000. №2.
6. Рібцун Ю. В. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників із ЗНМ. *Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. пр.* К. : Актуальна освіта, 2004. Вип. 1.
7. Сайко Х. Я., Шаблінська Ю. В. Особливості застосування гри в системі формування лексичної компетентності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Молодий вчений*. 2017. №3 (43).
8. Стахова Л. Л. Рухлива гра як засіб корекції порушень мовлення на логопедичних заняттях *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2018. № 61.

Приклади конспектів занять

Конспект 1

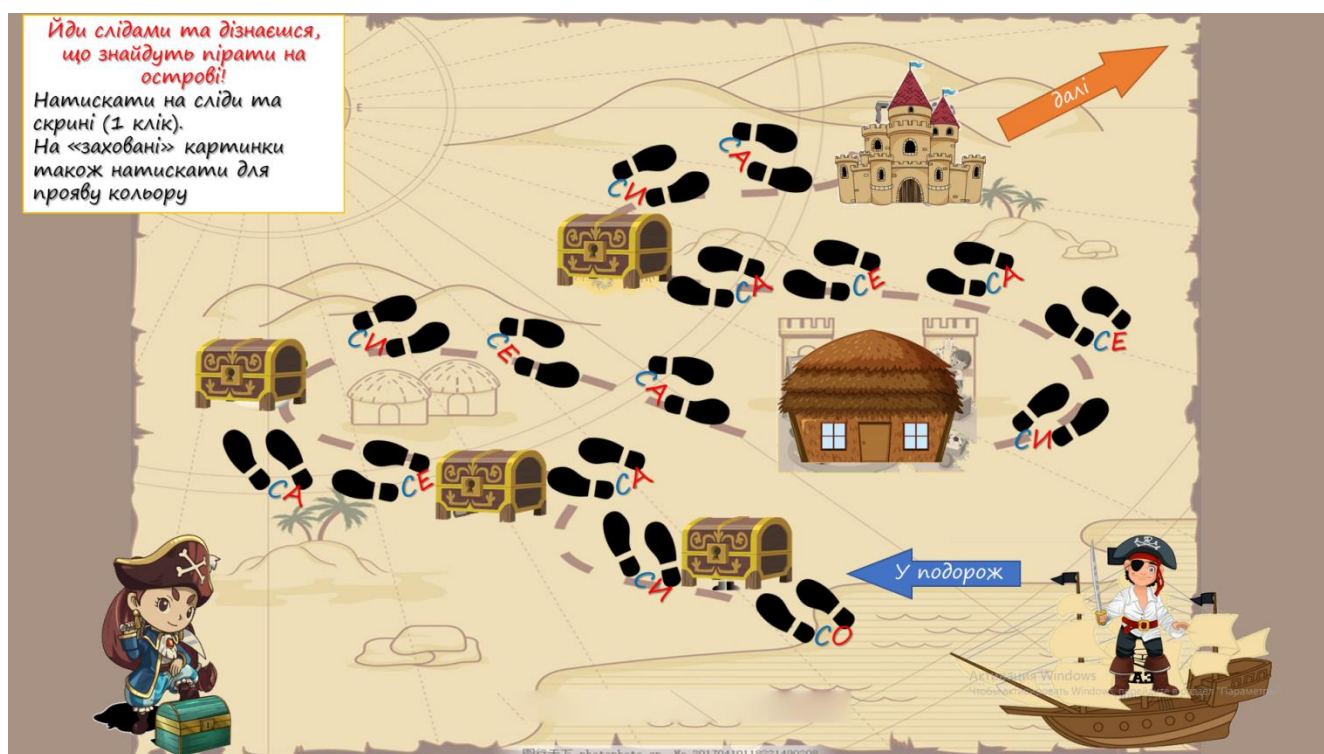
Тема: Диференціація звуків [с] –[ш], «Пошук скарбів»

Мета: закріпити навички розрізнення звуків [с] –[ш] за місцем утворення. Удосконалювати правильну вимову звуків [с], [ш], формувати вміння розрізняти ці звуки в словах, реченнях; вміння утворювати множину іменників, дієслова у II особі однини; розвивати фонематичний слух; збагачувати словниковий запас.

Обладнання: презентація.

Тривалість заняття: 20 хв.

Тип: індивідуальне заняття

Хід заняття.

І Організаційний момент.

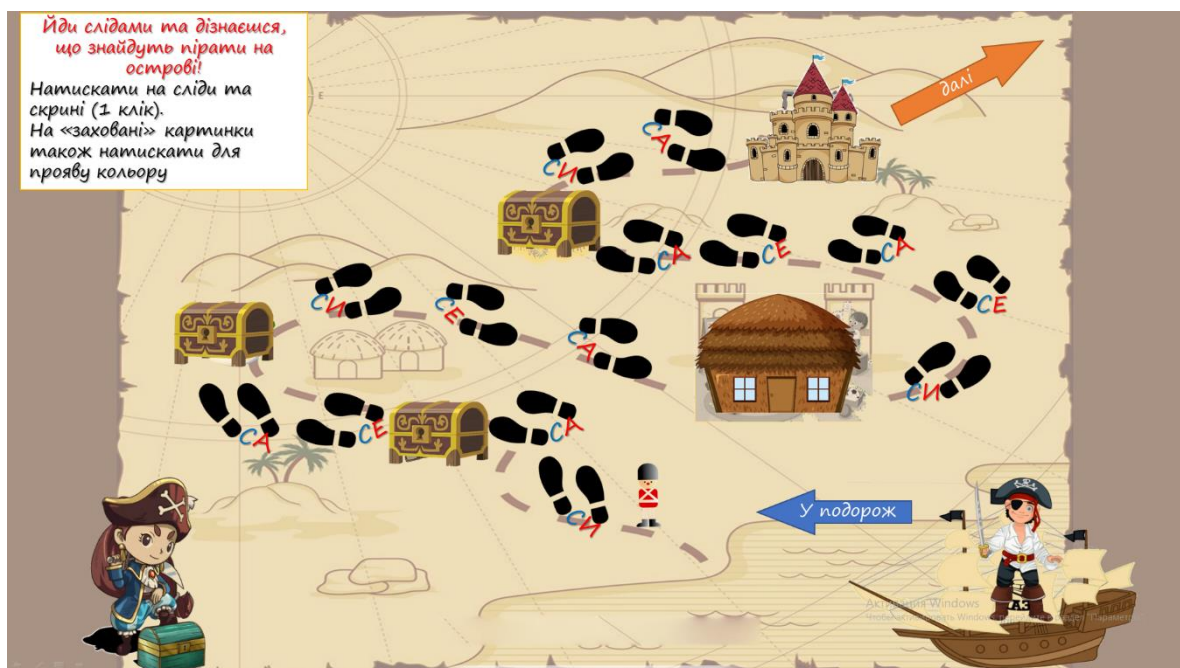
Доброго дня! Сьогодні ми вирушимо у подорож, за пошуком скарбів. Ось подивись наша карта! Ми маємо дістатися до скарбів!

Для початку давай трохи підготуємось! І вирушаймо!

II. Артикуляційна гімнастика.

Артикуляційні вправи: «Усмішка», «Лопаточка», «Чистимо нижні зубки», «Парканчик», «Кішка сердиться» (для звука [с]); «Округлити губки», «Широкий язик на верхній губі», «Широкий язик за верхніми зубами», «Легенько полоскотати тверде піднебіння» (для звука [ш]).

Логопед . Молодець! Подивись ми знайшли 1 сундук, відкривай, подивимось що тут!

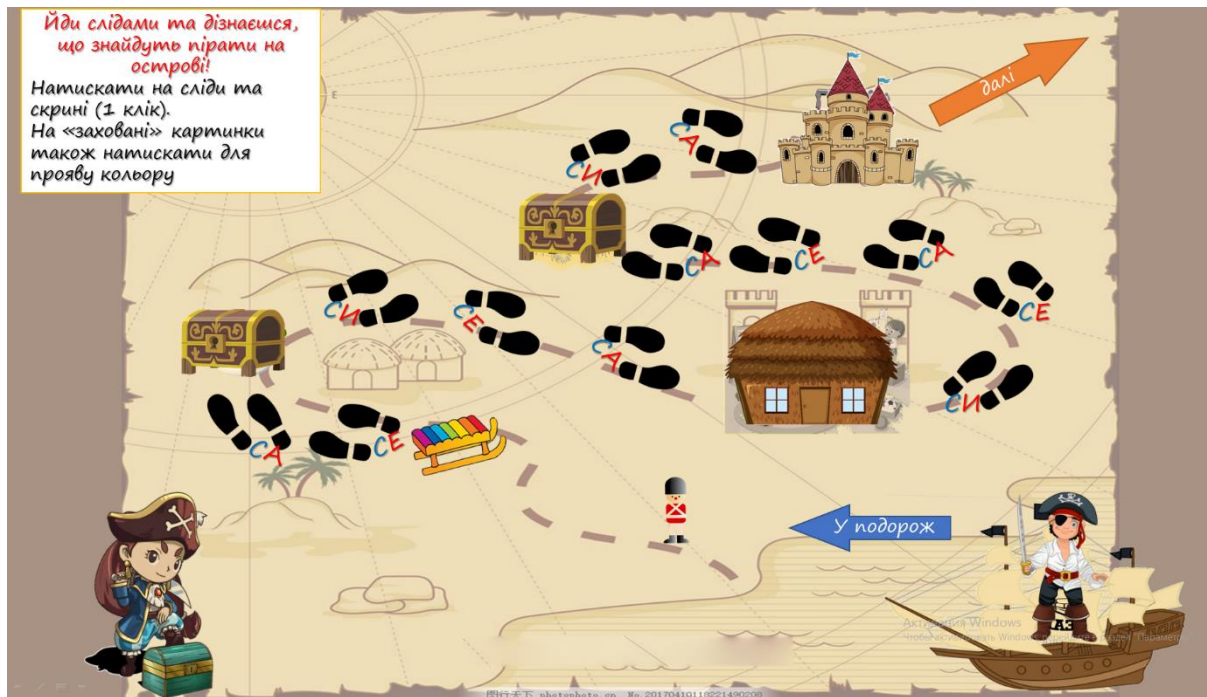
III. Основна частина

Логопед. Солдатик? Дивно, ну давай. Нехай йде з нами!

Пропоную цікаву гру: я буду підказувати , який звук потрібно вимовити, а ти спробуєш відгадати.

Логопед. Язик вверху – звук ... , язик вниз – звук

Логопед. А тепер , я буду підказувати тобі мовчки, а ти будь уважна («Візуальні підказки»).

Логопед. Подивись, що ми знайшли в цьому сундуці? Хм... Сані!?

Логопед. Давай пригадаємо, як правильно ми вимовляємо звуки [с], [ш] .

Звукonasлiдування.

- Як шумить в лісі листя? (Ш-ш-ш)
- Який буває вітер?
- Як листя шумить, коли дме вітерець? Вітер? Вітрище?
- Вітер стих - і ми почули. Як повзе вуж. («С-с-с»)

Логопед. Що тут? Молодець ти знайшла що нам перекусити! *Гра « Спіймай звук»* . А ось і наступне завдання: я називатиму тобі слова, а ти уважно слухай і коли почуєш звук[с] у слові, то піднімай ліву руку, а якщо це слово зі звуком [ш] , то праву.

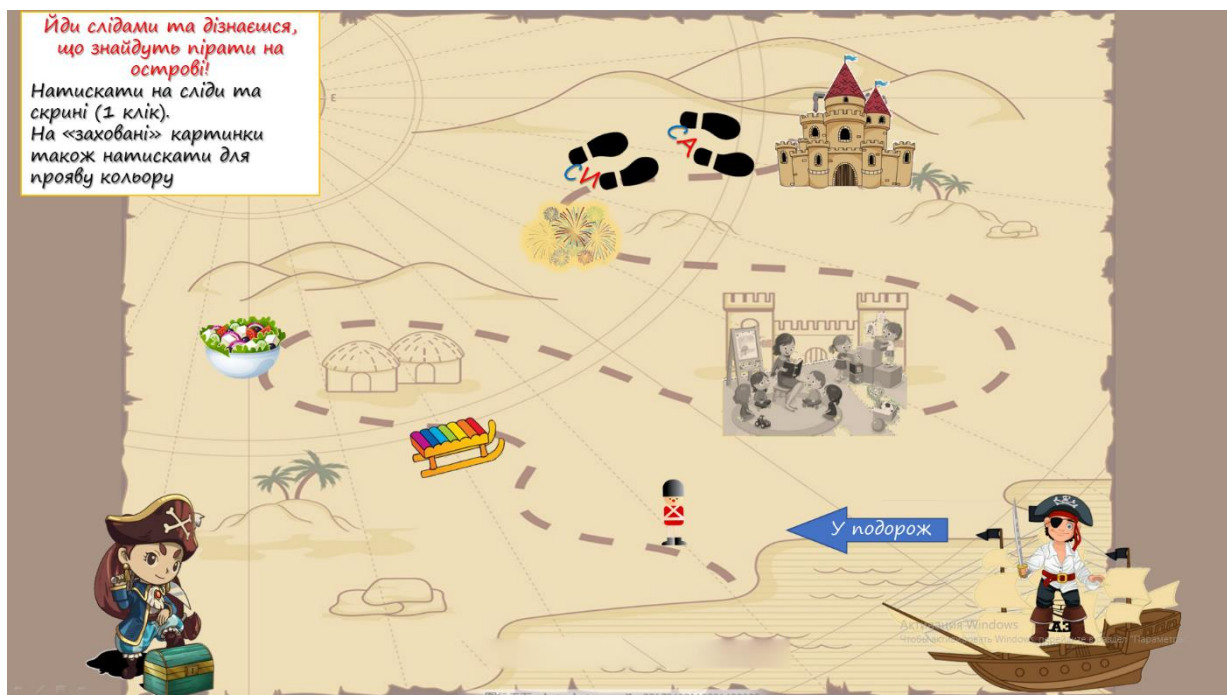

Логопед. Куди ми потрапили?

Діти в садочку переплутали всі звуки місцями. Потрібно їх спіймати і поставити на місце .

Гра «Вередливий звук», я буду називати слова, але в них звуки [с] і [ш] стоять не на своїх місцях, вам потрібно відгадати, який звук має бути в тому чи іншому слові і назвати спочатку звук, а потім слово. Якщо має бути звук с – ми присідаємо і називаємо правильно слово, як що звук ш – колишемося і також правильно вимовляємо слово (Наприклад , я називаю слово шлон, який звук «живе у цьому слові? Так, це звук [с] і це слово слон).

Слова : *Слон, село, самокат, шпак, школа, сир, шило, шарф, шия, шоколад, сніг, шафа, шторм, сова.*

Логопед. Вирушаємо далі! Давай перевіримо що в цій скрині!

ф

Логопед. Салют? Ми вже близько!

Логопед. Подивись, це наші сарби, скільки скринь, швидше всі відкривай!

IV. Підсумок заняття.

Логопед. Ура! Дякую, разом ми знайшли скарби!

Тема: «Весела подорож язичка і пальчиків»

Мета: Розвивати уміння відтворювати артикуляційні вправи; Розвивати рухливість органів артикуляційного апарату, мовленнєве дихання та зміцнювати голосові зв'язки; Розвивати фонематичний слух, увагу, пам'ять, мислення, дрібну моторику; Виховувати інтерес до заняття та бажання говорити правильно.

Обладнання: дзеркала, листочки, предметні картинки.

Тип заняття: індивідуальне

Хід заняття

I. Організаційний момент

Привітання

Повідомлення теми, та мети завдання.

II. Основна частина.

1. Артикуляційна гімнастика.

Сідаймо перед дзеркалом,

В нього подивімся.

Підморгнем хитренько,

Потім- усміхнімся.

Та й почнемо старанно із дзеркалом заняття.

«Язичок»

Жив в будинку язичок, *(показати язик)*

Був не вузок, не широк! *(показати широкий і вузький язик)*

Дуже він любив гуляти

Та друзів своїх вітати

На прогулянку пішов,

Недалечко так пройшов...

Ось побачив він «шари», *(надуті щоки)*

Зробим ми так як вони!

Привітав він «бегемота»,

Широко відкріймо рота! *(відкриваємо рот)*

Привітав язик «слона»

Губки хоботком-ось так, *(губи тягнемо в перед)*

Далі йшов гулять язик,

«Чистить зубки» зранку звик! *(чистим верхні та нижні зуби язичком)*

А як «варення» куштував,
 Зразу силу набирив! *(облизуємо губи по колу)*
 «Парус» з вітром надував.
 та й на «гойдалку» сідав. *(язик вгору та вниз)*
 А коли відпочивав,
 На «годинник» поглядав. *(язик вліво та вправо)*
 Так гуляв собі язик....
 Привітав його «індик» *(гелгочим , як індик)*
 Чули! «Дятлик» там стучав *(язик стучить по альвеолам)*
 Та «конячку» в гості звав. *(цокаєм язичком)*
 Ось прогулянці кінець!
 Не забудем «гребінець» *(пропускаємо язик між зубами)*
 Що ховає вітерець! *(дихальні вправи)*

2. Розвиток мовленнєвого дихання

Вправа «Осінні листочки».

(беремо заздалегідь підготовані листочки)

Поклади на долоньку листочок і уяви, що ти вітерець. Вітерець може бути лагідним, і тоді дмухати на листочки треба обережно, тихенько. Носиком набираємо повітря і дуємо на листочки. *(повтор 1-2 рази)*. Вітерець можете бути сильним вітром. Знову носиком набираємо повітря і дуємо на листочки сильно. *(Діти виконують вправу 1-2 рази)*

3.Розвиток дрібної моторики

Вправа «Пальчик»

Пальчик-пальчик

Пальчик, пальчик, де ти був? *(розкрити долоньку)*
 Я з цим братом в ліс ходив, *(загинати пальці починаючи з вказівного)*
 Я з цим братом борщ варив,
 З цим – я кашки куштував,
 А з найменшим заспівав.
(Співаємо з мізинцем і розгинаємо всі пальці)

4.Нейро настільна гра

(Логопед вмикає картинку, та витягує будь яку цифру від 1 до 6, по черзі з дитиною пересуваються ігровим полем, хто швидше дійде до кінця і зробить якомога більше вправ, той виграв)

5. Розвиток фонематичних процесів

Гра «Так чи ні»?

(Діти уважно слухають речення і після кожного відповідають: «Так» чи «Ні»)

Ножем ріжуть хліб (Так)

Їжак катається на лижах (Ні)

Бабуся жарить пиріжки (Так)

Жираф літає з квітами (Ні)

Дівчинка з'їла їжака (Ні)

Влітку жуки літають (Так)

Йшла корова на лужок, їла з медом пиріжок (Ні)

РУХЛИВА ГРА «ВЛУЧ У КОШИК»

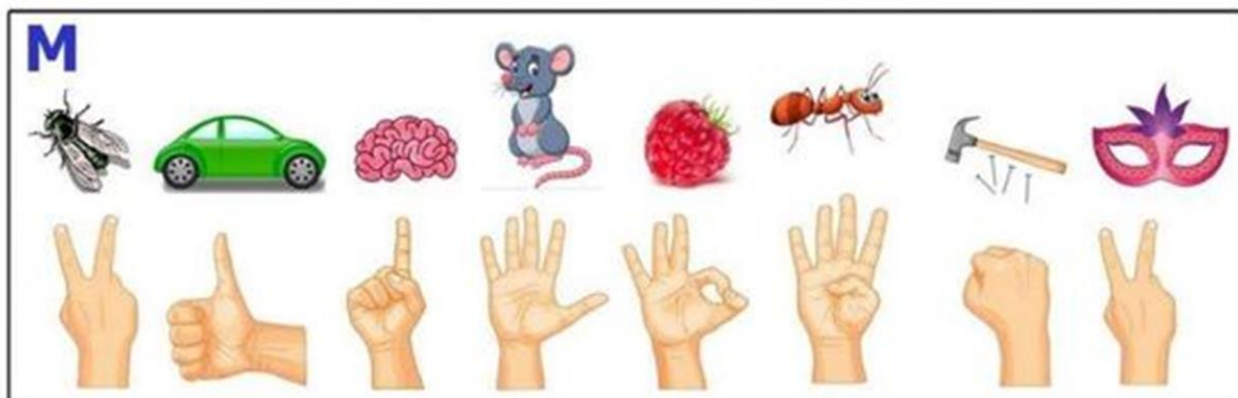
Логопед називає слова з різним позиціями звука у слові. Дитина має визначити місце звука в слові та закинути м'яч у відповідний кошик «на початку слова», «в середині слова», «в кінці слова»

Знайдіть звук а і киньте м'яч у відповідний кошик.

Мовленнєвий матеріал: миша, лисиця, риба, маска, абрикос, маска, малина

6. Нейрогімнастика

(Логопед називає слова, а дитина повинна показати відповідний жест)

III. Підсумок заняття.

А на завершення, до нас завітала мавпа бешкетниця, давай повторимо за нею!

